

İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretim Süreçlerinin Kariyer Eğilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi

Yasemin İPEK¹, Sümeyra ARICAN² ve Recai DOĞAN³

Öz

İlahiyat fakülteleri standart bir program uygulamaktadır. Bununla birlikte mezunları din referanslı eğitim ve hizmet alanlarında birbirinden farklı kariyer olanaklarıyla karşılaşmaktadır. Bu durum, bir taraftan öğrencilerin akademik iş yükünü artırırken diğer taraftan öğrencide kariyer belirsizliği oluşturabilmektedir. Yüksek din öğretimi kurumlarındaki öğrenci sayılarının artmasıyla birlikte öğrencilerin kariyer stresinden daha fazla etkilendikleri düşünülmektedir. Araştırmanın amacı, yüksek din öğretimi öğrencilerinin hedeflerini belirleme ve gerçekleştirmede karşılaştıkları güçlüklerin, kariyer streslerini ne düzeyde etkilediğinin belirlenmesidir. Araştırmanın tasarlanmasında nicel bir yaklaşım benimsenmiş ve araştırma süreci nedensel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılı itibarıyla İlahiyat/İslami İlimler Fakültelerinin 2, 3. ve 4. sınıflarında okuyan 450 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara, kolaylıkla bulunabilme ve kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Veri toplama aracı olarak; kişisel bilgilere yönelik soruların yer aldığı formun yanı sıra Bozanoğlu tarafından geliştirilen “Akademik Güdülenme Ölçeği” ile Özden ve Sertel-Berk tarafından Türkçeye uyarlanan “Kariyer Stresi Ölçeği” kullanılmıştır. Google Forms aracılığıyla toplanan veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmada kadın öğrencilerin ve son sınıf öğrencilerinin iş bulma baskılarının anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin kariyer stresi ve iş bulma baskısını hissetme durumları arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Yüksek Din Öğretimi, Kariyer Stresi, Akademik Güdülenme, Akademik Başarı

Investigating the Teaching Processes of Faculty of Theology Students in Terms of Career Orientation and Stress

Abstract

Faculties of Theology implement a standard program. On the one hand, this situation increases the academic workload of students. On the other hand, it may create career uncertainty in students. This study aims to determine to what extent the difficulties encountered by higher religious education students in determining and realizing their goals affect their career stress. A quantitative approach was adopted in the design of the research and the research process was carried out within the framework of the causal screening model. The research was conducted with 450 students studying in the 2nd, 3rd, and 4th grades of the Faculties of Theology/Islamic Sciences as of the 2022-2023 academic year. Participants were reached through the snowball sampling method. In addition to the form containing questions about personal information, the “Academic Motivation Scale” developed by Bozanoğlu and the “Career Stress Scale” adapted into Turkish by Özden and Sertel-Berk were used as data collection tools. The data collected through Google Forms were analyzed with the SPSS package program. In the study, it was concluded that the pressure on female students and final-year students to find a job was significantly higher. It was determined that as the students' career stress and pressure to find a job increased, their academic motivation decreased and this situation also decreased their general academic achievement.

Keywords: Religious Education, Higher Religious Education, Career Stress, Academic Motivation, Academic Achievement

Atf İçin / Please Cite As:

İpek, Y., Arıcan, S. ve Doğan.(2024). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretim süreçlerinin kariyer eğilimi ve stresi açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 368-395. doi:10.33206/mjss.1404852

Geliş Tarihi / Received Date: 14.12.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 25.12.2023

¹ Dr. Öğr. Üyesi - Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, yaseminipek2004@gmail.com,

 ORCID: 0000-0002-5218-0870

² Dr. Öğr. Üyesi - Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, sumeyra.arican@yalova.edu.tr,

 ORCID: 0000-0003-3158-1840

³ Prof. Dr. - Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kırgızistan -Türkiye Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, rdogan@divinity.ankara.edu.tr, recai.dogan@manas.edu.tr,

 ORCID: 0000-0001-9668-4563

Giriş

İlahiyat Fakülteleri kuruluşlarından bugüne kadar; bilimsel çalışmalar yaparak dini bilgi üreten, topluma dini ve manevi anlamda katkıda bulunan, Milli Eğitim Bakanlığında öğretmen ve Diyanet İşleri Başkanlığına din görevlisi yetiştiren yükseköğretim kurumudur. Bu hizmet alanlarında çeşitli bilgi, beceri ve yeteneklere ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte İlahiyat/İslami İlimler⁴ fakültelerinin öğretim programları çok sayıda ders çeşitliliğine sahip olsa da tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Yükseköğretimde 1982 yılında gerçekteştirilen düzenlemelerden sonra ilahiyat fakültelerinde tek tip program uygulanmaya başlanmış, ancak bu programın istihdam alanlarına uygun eleman yetiştirme noktasında yeterli olmadığı görülmüştür (Koç, 2003, s. 25). 1998 yılında yeniden yapılandırılan programda öğretmenlik bölümü de açılmıştır. Ancak bu uygulamaya bir süre devam edildikten ve farklı fakültelerde eğitim verme gibi değişikliklerden sonra 2017 yılındaki son mezunlarıyla uygulama neticelendirilmiştir.

Farklı uygulama denemelerinin ardından hâlihazırda İlahiyat fakültelerinin tamamında standart bir öğretim programı uygulanmaktadır. Bu durum, bir taraftan öğrencilerin akademik iş yükünü arttırırken öte yandan öğrencide kariyer belirsizliği oluşturabilmektedir. Programın, mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerileri açık ve net bir şekilde kazandırmadığına yönelik araştırma sonuçları dikkate alındığında, bu durumun öğrencilerin kariyer streslerini, akademik motivasyonlarını başarılarını etkileyip etkilemediği sorusu gündeme gelmektedir. Öte yandan yüksek din öğretimi kurumlarındaki öğrenci sayılarının artmasıyla birlikte öğrencilerin kariyer stresinden daha fazla etkilendikleri de düşünölmektedir.

Kariyer, kişinin iş hayatı boyunca herhangi bir çalışma sahasında ilerleme göstermesi, tecrübe ve yetenek sahibi olmasını ifade eden bir kavramdır. Kariyer, bireylere çalıştıkları alanda tecrübe ve saygınlık kazandırmaktadır. Bireyler yükseköğretime kariyer hayatlarına ilişkin daha hedef odaklı bir öğrenim süreci ve hazırlığı gerçekteştirme beklentisi ile başlamaktadırlar. Nitekim birey, hedeflerini belirginleştirdiğinde ya da hedeflerini gerçekteştirebileceğine inandığında içerisinde bulunduğu yükseköğretim programını benimseyebilmekte ve bu yönde başarı gösterebilmektedirler. Kariyer, bireyin yaşam standartlarını etkileyen ve hayatın hemen her alanında kendisini kuşatan bir unsurdur (Balta Aydın, 2007, ss. 3-4; Duru ve Gültekin, 2020, s. 330; Gündoğdu, 2021, s. 2). Her alanda olduğu gibi İlahiyat fakültesi öğrencilerinin de akademik açıdan başarılı olmaları, akademik süreçlerinde kendilerinden beklenileni gerçekteştirebilecekleri enerjiyi üretebilmeleri yani akademik güdülenmeyi sağlayabilmeleri ile ilişkilidir (Bozanoğlu, 2004, s. 84). Bu anlamda öğrencilerin başarılı olmaya istekli olması, okuma ve öğrenmeye ilgi duyması, kendileri için bir amaç belirlemesi ve kendilerini hedeflerine ulaştıracak akademik bir süreci deneyimlemeleri akademik güdülenmeleri ölçüsünde mümkün olmaktadır. Nitekim akademik açıdan güdülenmiş öğrenciler derslere ilgi göstermekte, derslere hazırlanmakta, ders hakkında sorular sormakta, sıklıkla ders çalışmakta, daha fazla öğrenme gayreti içinde olmaktadır. Böylece akademik başarıları da artmaktadır. Buna mukabil akademik güdülenme eksikliği ise akademik başarıyı düşürmektedir (Aktaş, 2017, s. 1379; Ünal, 2013, s. 3).

Yükseköğretim programlarından İlahiyat fakültelerine dâhil olan öğrenciler din referanslı eğitim ve hizmet alanlarında olmak üzere birbirinden farklı kariyer olanaklarıyla karşılaşmaktadır. Bu durum, kendilerine yetenek ve ilgi alanlarına uygun bir meslek seçme olanağı vermekle birlikte bazı dezavantajları da getirmektedir. Çünkü yüksek din öğretimindeki işleyiş öğrencilerin aynı müfredat programıyla farklı meslek ve hizmet alanlarına yetiştirilmesi şeklindedir. Aynı programla farklı istihdam alanlarına cevap verme durumu ise müfredat programının kapsamını arttırmakta ve karmaşıklaştırmaktadır. Öğrencilerin kapsamlı bir müfredat programına dâhil olması ise belli bir mesleğe yönelmesi, hedeflerini belirlemesi ve bir alanda uzmanlaşması gibi hususlarda dikkatlerini dağıtabilmektedir. Bu durum, öğrencilerin akademik iş gücünü artırarak kariyer planlamasında bulunma ve bu yönde edinmesi gereken bilgi, beceri ve tecrübelerle eğilim gösterme süreçlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Araştırmanın ana amacı, yüksek din öğrenimindeki öğrencilerin gerek mezun sayısının artışıyla istihdam edilme endişelerinin gerekse hedeflerini belirleme ve gerçekteştirmede karşılaştıkları güçlüklerin kariyer streslerini ne düzeyde etkilediğinin belirlenmesidir. Ayrıca kariyer stresinin öğrenim süreçlerindeki akademik güdülenme ve başarıları üzerinde etkisinin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda araştırmada ilahiyat fakültesi öğrencilerinin öğretim süreçlerinde kariyer stresleri ile akademik güdülenmeleri arasındaki ilişki ele alınmış ve bu iki değişkenin birlikte akademik başarıları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma konusunun detaylandırılması ve sınırlandırılmasında řu sorular belirleyici olmuştur:

⁴ Çalışmada bundan sonra sadece ilahiyat fakültesi ifadesi tercih edilecektir.

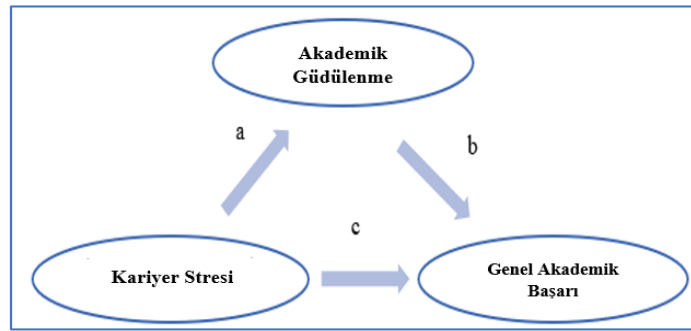
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer stresleri cinsiyet durumlarına, sınıf düzeylerine ve ailelerinin sosyoekonomik durumlarını algılama düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin İlahiyat alanına ilgi duyma ve bu yönde yeteneğe sahip olma durumları açısından bu programları tercihlerinin öğretim süreçlerindeki kariyer streslerini yönetebilmeleri üzerinde anlamlı bir etkisi var mıdır?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer stresleri düzeyleri ile öğrenme ve akademik güdülenmeleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer stresleri ile akademik güdülenmeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki varsa, bu ilişki öğrencilerin genel akademik başarılarını anlamlı bir düzeyde ve olumlu yönde yordamakta mıdır?

Alanyazın incelendiğinde İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kariyer streslerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yapılan bu araştırmanın yüksek din öğretimi politikaları, program geliştirme ve eğitim planlamaları açısından alana katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Model

Bu çalışmada, İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer stresi düzeylerinin İlahiyat öğretim süreçlerindeki genel akademik başarı düzeylerine etkisinde akademik güdülenme durumlarının aracılık rolü test edilmek istenmiştir. Çalışmada tahmin değişkeni olarak kariyer stresi (X), sonuç değişkeni olarak akademik başarı (Y) ve aracı değişken olarak akademik güdülenme (M) işletilmiştir. Araştırmanın tasarlanmasında nicel bir yaklaşım benimsenmiş ve araştırma süreci nedensel tarama modeli çerçevesinde yürütülmüştür. Nitekim bu model araştırmacılara “bir ya da birden fazla bağımlı değişken üzerinde etkili olan bağımsız değişken veya değişkenleri tespit etme” (Gürbüz ve Şahin, 2014, ss. 105-106) imkânı vermektedir. Bu model, “iki değişken arasındaki aracı (mediation) veya düzenleyici (moderation) etkiler”in (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 106) ortaya çıkarılmasında işlevsel olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada da İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyer streslerinin akademik güdülenmelerini etkilediği ve ikisinin birlikte öğrencilerin akademik başarıları üzerinde belirleyici olduğu ön görülmüş ve söz konusu hipotez, nedensel tarama modeli etrafında test edilmiştir. Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkiyi gösteren araştırma modeli Şekil 1’deki gibidir:

Şekil 1. Araştırmanın Modeli

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evreni, Türkiye genelinde 2022-2023 eğitim öğretim döneminde İlahiyat veya İslami İlimler Fakültelerine (birinci veya ikinci öğretim) devam eden öğrencilerdir. Türkiye’de 2022-2023 öğretim yılı itibarıyla İlahiyat/İslami İlimler/İslam ve Din Bilimleri Fakülteleri birinci ve ikinci öğretim lisans programlarında kayıtlı öğrenci sayısı (uzaktan eğitim ilahiyat lisans tamamlama programları hariç) 37.566 erkek ve 63.723 kadın olmak üzere toplam 101.289’dur. Buna göre çalışma evreni Türkiye genelinde 2022-2023 itibarıyla lisans düzeyinde, İlahiyat/İslami İlimler fakülteleri birinci ve ikinci öğretim programlarına kayıtlı 101.289 öğrenciden oluşmaktadır (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2023). Uygun örnek hacminin belirlenmesinde araştırmacıların referans alabileceği tablolar dikkate alındığında 50.000 - 100.000 arası bir çalışma evreni için örneklemin asgari düzeyde yaklaşık 382 kişiden oluşması önerilmektedir (Karagöz, 2016, s. 288).

Araştırma örnekleminin belirlenmesinde ğrencilerin İlahiyat eğitimi tecrübelerine belli bir düzeyde sahip olmalarını dikkate almak ve genel akademik not ortalamalarını başarı değerlendirmelerinde veri olarak kullanmak üzere en az ikinci sınıf ğrencisi olması şartı getirilmiştir. Araştırmada 2022-2023 eğitim ğretim yılı itibariyle İlahiyat Fakültelerine devam eden ve 2-4. sınıf aralığındaki 450 öğrenciye ulaşılmıştır. Bu kapsamda çalışmaya dâhil edilecek öğrencilerin belirlenmesinde olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden kolaylıkla bulunabilme ve kartopu örnekleme stratejilerinden yararlanılmıştır. Kolaylıkla bulunabilme örnekleme; araştırmacıya, çalışmasını “yakın çevrede bulunan, ulaşılması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde” (Erkuş, 2009, s. 98) gerçekleştirme imkânı sunmaktadır. Katılımcılara ulaşmak için yaygın olarak başvurulan ve olasılıklı olmayan yöntemlerden kartopu örnekleme ise araştırmacıların katılımcılara ulaşmada güçlük yaşadığı durumlarda araştırmanın kriterlerine uygun olmak şartıyla çalışma grubuna ulaşması, katılımcıların öneri ve yönlendirmeleriyle diğer aday katılımcılara ulaşmalarını ifade etmektedir (Gürbüz ve şahin, 2014, s. 131). Araştırmaya öncelikle araştırma kriterlerine uygun ve kolay ulaşılabilir katılımcılar (ğrencilere), onlardan alınan referanslarla da aynı programlardaki diğer katılımcılar dâhil edilmiştir. Örnekleme grubunun demografik zellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik zellikler (n=450)

Değişken Türü	Değişken Düzeyi	n	%
Cinsiyet	Kadın	380	84,4
	Erkek	70	15,6
ğrencisi Olduğu niversite/Program	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	135	30,0
	Yalova Üniversitesi	59	13,1
	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	50	11,1
	Kırıkkale Üniversitesi	49	10,9
	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi	39	8,7
	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	31	6,9
	Dicle Üniversitesi	31	6,9
	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	22	4,9
	Pamukkale Üniversitesi	18	4,0
Bursa Uludağ Üniversitesi	16	3,6	
Sınıf Düzeyi	İkinci Sınıf	65	14,4
	nc Sınıf	199	44,2
	Dördüncü Sınıf	186	41,3
Öğrencilerin Algısına Göre Ailelerinin Sosyoekonomik Durumu	Orta Altı	75	16,7
	Orta	279	62,0
	Orta st	96	21,3

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak; kişisel bilgilere yönelik soruların yer aldığı Kişisel Bilgi Formu, Bozanoğlu (2004) tarafından geliştirilen “Akademik Güdülenme leği” ile Choi vd. (2011) tarafından geliştirilen ve zden ve Sertel-Berk (2017) tarafından Türkçeye uyarlanan “Kariyer Stresi leği” kullanılmıştır. Ayrıca ğrencilerin genel akademik başarıları da işe koşulduğundan araştırmada bu kapsamda veri elde etmek üzere öğrencilerden programda buldukları düzeye kadar sahip oldukları genel not ortalamalarını belirtmeleri istenmiştir. Araştırma verileri, etik kurul izni⁵ alındıktan sonra 2023 yılının Haziran ile Ekim ayları arasında Google Forms aracılığıyla gönüllü katılımcılardan toplanmıştır.

Çalışmaya dâhil edilen bu araçların öncelikle ölçek maddeleri arasındaki iç tutarlılık düzeyini gösteren bir değer olarak Cronbach’s Alpha katsayı hesaplanmıştır. Bu kapsamda 20 maddeden ve tek boyuttan oluşan “Akademik Güdülenme leği” için bu değer 0,89 olarak saptanmıştır. 20 maddeden ve üç boyuttan oluşan “Kariyer Stresi leği”nin ‘Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği’ için güvenirlik katsayısı 0,92, ‘Dişsal atışma’ için 0,77 ve ‘İş Bulma Baskısı’ için 0,85 olarak hesaplanmıştır. Özden ve Sertel-Berk (2017) tarafından ortaya konan bulgular, ölçekten toplam puan almanın mümkün olduğunu göstermiştir. Çalışmada ölçeğin geneli için güvenirlik katsayısının 0,93 olduğu belirlenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt ölçeklerin puanlarının iç tutarlılık katsayıları, 0,77 ile 0,92 arasında değişmektedir. Buna göre araçların “oldukça” ile “yüksek düzeyde” aralığında bir güvenirliğe sahip olduğuna ulaşılmıştır (Can, 2014, s. 369).

⁵ Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu 22.06.2023 tarih ve 2023/75 protokol numaralı karar.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizinde, IBM SPSS paket programı ile bu programın PROCESS Makro eklentisi (Model 4) (Hayes, 2017) kullanılmıştır. Analizlere geçmeden önce veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği incelenmiştir. Veri dağılımı normalliğinin sınanmasında, merkezi dağılım ile çarpıklık ve basıklık katsayıları değerleri dikkate alınmıştır. Çalışmada esas alınan değerler ve ölçütler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklerin Veri Dağılım Normalliğini Değerlendirmeye Yönelik Betimleyici İstatistikler

Ölçekler	n	Art. Ort (Mean)	(Med.)	(Mod)	S. S.	Çarpıklık (Skew.)	Basıklık (Kurt.)	Ölçek Der. Aralığı	
Akademik Güdülenme	450	3,515	3,475	3,45	0,601	,059	-,316	1-7	
Kariyer Stresi	Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği Alt Boyutu	450	2,327	2,100	1,00	1,014	,611	-,447	1-5
	Dışsal Çatışma Alt Boyutu	450	1,952	1,500	1,00	0,959	,852	-,332	1-5
	İş Bulma Baskısı Alt Boyutu	450	3,026	3,000	3,33	1,037	-,081	-,797	1-5
	Genel	450	2,462	2,3500	2,30	0,857	,386	-,447	1-5

Tablo 2’deki değerler incelendiğinde, “Akademik Güdülenme Ölçeği” ile “Kariyer Stresi Ölçeği”nden ve bu ölçeğin alt boyutlarından elde edilen veri setinin merkezi eğilim ölçülerinin —aritmetik ortalama ve ortanca değerlerinin ile tepedeğerinin— birbirine yakın bir sayısal değere sahip olduğu görülmektedir. Merkezi dağılım ölçülerinin birbirine yakın olması veri setinin normal dağılım gösterdiği (Can, 2014, s. 82) şeklinde değerlendirilebilir. Yine her üç ölçeğe ait veri setinin, normal bir dağılım gösterip göstermediğini değerlendirmek üzere çarpıklık ve basıklık katsayılarına da bakılmıştır. Normal bir dağılımda bu değerlerin, +1,00 ile -1,00 aralığında olması beklenmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2014, s. 210). Tablo 2’deki çarpıklık ve basıklık katsayılarının da belirtilen değer aralığında olduğu görülmektedir. Söz konusu değerler ve değerlendirmeler neticesinde veri setinin, normal ya da normale yakın bir dağılım gösterdiğine ulaşılmıştır.

Verilerin normal dağılıma sahip olması varsayımından hareketle analizlerde parametrik istatistiksel yöntemler tercih edilmiştir. Bu kapsamda veri seti; araştırmanın alt problemleri doğrultusunda betimleyici analizlerin —ferekans, yüzde, ortalama, ortanca, standart sapma değerler ile tepedeğer— yanı sıra parametrik testlerden ilişkisiz (bağımsız) örneklem t testi ve tek faktörlü varyans analizi (ANOVA testi) yoluyla test edilmiştir. ANOVA testi sonucunda, H₁ (alternatif) hipotezinin doğrulandığı durumlarda ise çoklu karşılaştırmaları sağlamak üzere Scheffe testi kullanılmıştır. Çalışmada istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi p<,05 alınmıştır.

Araştırmada değişkenler arası ilişkileri belirlemek üzere sosyal bilim araştırmalarında çağdaş bir yaklaşım olarak gittikçe yaygınlığı artan Bootstrap yöntemine başvurulmuştur (Gürbüz, 2021, s. 59). Basit aracılık analizi olarak yapılan regresyon analizi, Hayes (2018) tarafından geliştirilen Process makro (3.5 version) uygulaması ve IBM SPSS (24 version) programı üzerinden gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analiz Hayes’in bir aracı değişken için önerdiği “Model 4” üzerinden test edilmiştir. Analizlerde Bootstrap tekniği ile 5000 yeniden örneklem seçeneği tercih edilmiş ve güven aralığı %95 olarak tutulmuştur.

Bulgular

Katılımcılara İlişkin Bulgular

Tablo 3. Öğrencilerin İstihdam Alanlarına Yönelik Eğilimlerini Gösteren Bulgular

Anket İfadeleri	Evet		Kararsızım		Hayır		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
DKAB Dersi öğretmeni olmak istiyorum.	300	66,7	77	17,1	73	16,2	450	100
Diyanet İşleri Başkanlığında görev almak istiyorum (Kur’an Kursu Öğreticisi, Vaiz, İmam, Müezzin vb).	255	56,7	100	22,2	95	21,1	450	100
İmam Hatip liselerinde meslek dersleri öğretmeni olmak istiyorum.	219	48,7	122	27,1	109	24,2	450	100
İlahiyat alanında akademisyen olmak istiyorum.	217	48,2	110	24,4	123	27,3	450	100
İlahiyat istihdam alanı dışında çalışmak istiyorum.	92	20,4	118	26,2	240	53,3	450	100
Özel sektörde çalışmak istiyorum.	73	16,2	122	27,1	255	56,7	450	100
Çalışmayı düşünmüyorum	26	5,8	71	15,8	353	78,4	450	100

Tablo 3'e göre katılımcıların öncelikle DKAB ğretmenliğini tercih ettikleri grlmektedir (%66). Diyanet İşleri Başkanlığında görev almak ikinci tercihleridir (%56). İHL meslek dersleri ğretmenliği ve akademisyenliği düşünenlerin oranı aynıdır (%48). Katılımcıların bir kısmı (%20), İlahiyat alanı dışında ya da özel sektörde (%16) alışmak istemektedir. Çalışmayı düşünmeyenlerin oranı oldukça düşüktür (%5).

Tablo 4. Öğrencilerin İlahiyat Programlarına İliş Dıyım Durumları

Anket İfadeleri	Katılım Düzeyi						Toplam	
	Evet		Kararsızım		Hayır		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Dinimi daha doğru öğrenme ve yaşama isteği etkili oldu.	351	78,0	47	10,4	52	11,6	450	100
İlahiyat alanındaki derslere olan ilđim etkili oldu.	281	62,4	80	17,8	89	19,8	450	100
İlahiyat alanına yönelik yeteneklerim etkili oldu.	222	49,3	108	24,0	120	26,7	450	100
Ailem veya benim için önemli olan yetişkinlerin isteği ya da tavsiyeleri etkili oldu.	220	48,9	72	16,0	158	35,1	450	100
İleriki dönemlerde ilahiyat alanında bilimsel çalışmalara ve faaliyetlere devam edebilme isteğim etkili oldu.	209	46,4	92	20,4	149	33,1	450	100
Üniversite eğitimi süreçlerini deneyimleme isteğim etkili oldu.	193	42,9	62	13,8	195	43,3	450	100
İstihdam alanlarına olan ilđim etkili oldu.	158	35,1	85	18,9	207	46,0	450	100
Okul, ğretmen ve arkadaş çevresinin etkisi oldu.	158	35,1	74	16,4	218	48,4	450	100
İstihdam güvencesine yönelik fikirler etkili oldu.	146	32,4	92	20,4	212	47,1	450	100
İlahiyatçı olmanın toplum nezdindeki itibarına sahip olma isteğim etkili oldu.	135	30,0	70	15,6	245	54,4	450	100
Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı Sistemindeki uygulamalar etkili oldu.	131	29,1	67	14,9	252	56,0	450	100
Diğer ğrenim alanlarına ya da mesleklere ilđimin az oluşu etkili oldu.	124	27,6	74	16,4	252	56,0	450	100

Tablo 4'e göre öğrencilerin büyük çoğunluğu İlahiyat alanını, dinini doğru yaşamak ve öğrenmek (%78) ve İlahiyat derslerine ilgi duyduğu (%62) için tercih etmiştir. Katılımcıların yarısı bu alanda yeteneği olduğunu düşündüğü için (%49) ve ailesinin yönlendirmesiyle (%48) yüksek din ğretimi aldığını belirtmiştir. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sınavı sonucunda programa geldiğini belirtenler daha azdır (%29).

Çalışmada Kişisel Bilgi Formunun yanı sıra "Akademik Güdülenme leği" ile "Kariyer Stresi leği" araçlarından elde edilen veriler ve ğrencilerin İlahiyat programında buldukları düzeye kadar sahip oldukları genel not ortalama puanlarının verileri de analiz edilmiştir. Araştırmanın hipotezleri doğrultusunda ulaşılan bulgular şöyledir:

Bazı Demografik zelliklere Göre Katılımcıların Kariyer Streslerinin İncelenildiği Bulgular

Araştırmanın bu başlığı altında katılımcıların cinsiyet durumlarına, sınıf düzeylerine ve ailelerinin sosyoekonomik durumlarını algılama düzeylerine göre kariyer streslerinin birbirinden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Kariyer Stresleri Düzeylerinin Cinsiyet Durumları Açısından İncelenmesi

Ölçek Genel ve ölçeğin Alt Boyutları	Bağımsız Değişken Düzeyi	n	Ort.	S.S.	S.D.	t	p
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Kadın	380	2,354	1,00424	448	1,311	,190
	Erkek	70	2,181	1,06108			
Dışsal Baskı	Kadın	380	1,926	,93656	448	-1,337	,182
	Erkek	70	2,093	1,06762			
İş Bulma Baskısı	Kadın	380	3,104	1,02100	448	3,792	,000
	Erkek	70	2,600	1,02599			
Genel	Kadın	380	2,493	,83572	448	1,838	,067
	Erkek	70	2,289	,95154			

p<0,05

Öğrencilerin cinsiyet durumlarına göre kariyer streslerinin istatistiksel olarak birbirinden anlamlı bir düzeyde değişip değişmediğini belirlemek üzere bağımsız örneklemeler t testi yapılmıştır. Buna göre cinsiyet durumlarına göre kariyer streslerinin genel ölçekte ($t_{(448)} = 1,838$; $p > 0,05$), ölçeğin "kariyer belirsizliği ve

bilgi eksikliği” ($t_{(448)} = 1,311$; $p > 0,05$) ile “dışsal baskı” ($t_{(448)} = -1,337$; $p > 0,05$) boyutlarında birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı, ancak “iş bulma baskısı” ($t_{(448)} = 3,792$; $p < 0,05$) boyutunda farklılaştığı tespit edilmiştir. İş bulma baskısı için grupların ortalama puanları dikkate alındığında, kadın öğrencilerin iş bulma baskılarının erkek öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 6.1. Öğrencilerin Kariyer Streslerinin Sınıf Düzeyi Durumlarına Göre Betimsel İstatistikleri

Ölçek	Bağımsız Değişken Düzeyi	N	Ort.	S.S.
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	a) İkinci Sınıf	65	2,1877	,91762
	b) Üçüncü Sınıf	199	2,3090	1,04031
	c) Son Sınıf	186	2,3957	1,01688
	Toplam	450	2,3273	1,01402
Dışsal Baskı	a) İkinci Sınıf	65	1,7769	,82930
	b) Üçüncü Sınıf	199	1,9196	,96750
	c) Son Sınıf	186	2,0484	,98486
	Toplam	450	1,9522	,95875
İş Bulma Baskısı	a) İkinci Sınıf	65	2,7462	1,06642
	b) Üçüncü Sınıf	199	2,9430	1,03372
	c) Son Sınıf	186	3,2115	1,00139
	Toplam	450	3,0256	1,03689
Genel	a) İkinci Sınıf	65	2,2731	,77993
	b) Üçüncü Sınıf	199	2,4214	,87574
	c) Son Sınıf	186	2,5710	,85110
	Toplam	450	2,4618	,85684

Tablo 6.2. Öğrencilerin Kariyer Streslerinin Sınıf Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumu

Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Gruplar arası	2,203	2	1,102	1,072	,343	—
	Grup içi	459,470	447	1,028			
	Toplam	461,674	449				
Dışsal Baskı	Gruplar arası	3,929	2	1,965	2,148	,118	—
	Grup içi	408,793	447	,915			
	Toplam	412,723	449				
İş Bulma Baskısı	Gruplar arası	12,858	2	6,429	6,116	,002	c ile a,b
	Grup içi	469,876	447	1,051			
	Toplam	482,734	449				
Genel	Gruplar arası	4,857	2	2,429	3,342	,036	c ile a
	Grup içi	324,790	447	,727			
	Toplam	329,648	449				

$p < 0,05$

Tablo 6.1 ve Tablo 6.2 incelendiğinde katılımcıların sınıf düzeylerine “kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği” ($F_{(2, 447)} = 1,072$; $p > 0,05$) ve “dışsal baskı” ($F_{(2, 447)} = 2,148$; $p > 0,05$) boyutlarında kariyer streslerinin birbirinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı, ancak hem genel olarak ($F_{(2, 447)} = 3,342$; $p < 0,05$) hem de kariyer stresinin “iş bulma” boyutunun ($F_{(2, 447)} = 6,116$; $p < 0,05$) istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre son sınıf öğrencilerin iş bulma baskılarının hem ikinci hem de üçüncü sınıf öğrencilerinden anlamlı bir şekilde yüksek olduğu ve son sınıf öğrencilerinin genel olarak da kariyer streslerinin ikinci sınıflardan yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7.1. Öğrencilerin Kariyer Streslerinin Ailelerinin Sosyoekonomik Durumlarını Algılama Düzeylerine Göre Betimsel İstatistikleri

Ölçek	Bağımsız Değişken Düzeyi	N	Ort.	S.S.
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	a) Orta altı	75	2,5187	1,11594
	b) Orta	279	2,3111	,98780
	c) Orta üstü	96	2,2250	,99705
	Toplam	450	2,3273	1,01402
Dışsal Baskı	a) Orta altı	75	2,4200	1,08674
	b) Orta	279	1,9122	,91887
	c) Orta üstü	96	1,7031	,84473
	Toplam	450	1,9522	,95875
İş Bulma Baskısı	a) Orta altı	75	3,3000	1,09531
	b) Orta	279	3,0173	1,00429
	c) Orta üstü	96	2,8351	1,04839
	Toplam	450	3,0256	1,03689
Genel	a) Orta altı	75	2,7333	,95794
	b) Orta	279	2,4432	,82047
	c) Orta üstü	96	2,3036	,83711
	Toplam	450	2,4618	,85684

Tablo 7.2. Öğrencilerin Kariyer Streslerinin Ailelerinin Sosyoekonomik Durumlarını Algılama Düzeylerine Göre Farklılaşma Durumu

Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Gruplar arası	3,824	2	1,912	1,867	,156	—
	Grup içi	457,849	447	1,024			
	Toplam	461,674	449				
Dışsal Baskı	Gruplar arası	22,815	2	11,408	13,078	,000	a ile b, c
	Grup içi	389,908	447	,872			
	Toplam	412,723	449				
İş Bulma Baskısı	Gruplar arası	9,151	2	4,576	4,319	,014	a ile c
	Grup içi	473,583	447	1,059			
	Toplam	482,734	449				
Genel	Gruplar arası	8,028	2	4,014	5,579	,004	a ile b, c
	Grup içi	321,620	447	,720			
	Toplam	329,648	449				

p<0,05

Tablo 7.1 ve Tablo 7.2 incelendiğinde katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine göre hem genel olarak ($F_{(2, 447)} = 5,579$; $p < ,05$) hem de dışsal baskı ($F_{(2,447)} = 13,078$; $p < ,05$) ve iş bulma baskısı ($F_{(2,447)} = 4,319$; $p < ,05$) boyutlarında kariyer streslerinin istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Sadece “kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği” ($F_{(2, 447)} = 1,867$; $p > 0,05$) boyutunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşma olmadığı görülmüştür. Buna göre sosyoekonomik açıdan kendisini ortalamanın altında gören öğrencilerin, dışsal baskı ve iş bulma baskısı hissetme düzeylerinin orta ve orta üstü bir durumda kendilerini konumlandıran öğrencilere göre anlamlı bir düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca orta altı sosyoekonomik durumu temsil eden öğrencilerin, genel olarak kariyer streslerinin de diğer iki gruba göre belirgin bir şekilde yüksek olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların İlahiyat Alanına Yönelmelerinde, Programa İlgili Duyma ve Uygun Yeteneklere Sahip Olma Durumları Açısından Kariyer Streslerinin İncelenmesi

Çalışmanın bu başlığı altında öğrencilerin İlahiyat fakültelerini tercih etme nedenleri, bu fakültelerden beklentileri, memnuniyet düzeyleri ya da bu yönelimleriyle ne hedefledikleri ile mevcut kariyer stresleri arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Nitekim kişinin gireceği yüksek öğretim programına ilgisi, bu yöndeki potansiyeli veya kariyer hedeflerini belirleme farkındalığı, öğretim sürecindeki kariyer stresini yönetmesi ile ilişkilidir. Elde edilen bulgular Tablo 8.1 ve 8.2’de verilmiştir.

Tablo 8.1. Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Gelmeden Önce Bu Fakülteler Hakkında Yeterli ve Doğru Bilgiye Sahip Olma Düzeylerine Göre Kariyer Streslerini Betimleyici İstatistikler

Ölçek	İlahiyat fakültesine gelmeden önce bu fakültelerin amaçları, programları, eğitim ve sosyal ortamları, vb. konusunda yeterli ve doğru bir bilgiye sahip olma düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?	N	Ort.	S.S.
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	a) Zayıf Düzeyde	138	2,6971	1,12995
	b) Orta Düzeyde	198	2,3212	,88200
	c) İyi Düzeyde	114	1,8904	,90651
	Toplam	450	2,3273	1,01402
Dışsal Baskı	a) Zayıf Düzeyde	138	2,0181	,98141
	b) Orta Düzeyde	198	2,0189	,96478
	c) İyi Düzeyde	114	1,7566	,90014
	Toplam	450	1,9522	,95875
İş Bulma Baskısı	a) Zayıf Düzeyde	138	3,2850	,99903
	b) Orta Düzeyde	198	3,0311	,98723
	c) İyi Düzeyde	114	2,7018	1,08387
	Toplam	450	3,0256	1,03689
Genel	a) Zayıf Düzeyde	138	2,7377	,91360
	b) Orta Düzeyde	198	2,4737	,76892
	c) İyi Düzeyde	114	2,1070	,80893
	Toplam	450	2,4618	,85684

Tablo 8.2. Öğrencilerin İlahiyat Fakültesine Gelmeden Önce Bu Fakülteler Hakkında Yeterli ve Doğru Bilgiye Sahip Olma Düzeylerine Göre Kariyer Streslerinin Farklılaşma Durumu

Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Gruplar arası	40,645	2	20,322	21,576	,000	Bütün gruplar arasında
	Grup içi	421,029	447	,942			
	Toplam	461,674	449				
Dışsal Baskı	Gruplar arası	5,844	2	2,922	3,210	,041	—
	Grup içi	406,879	447	,910			
	Toplam	412,723	449				
İş Bulma Baskısı	Gruplar arası	21,249	2	10,625	10,291	,000	a ile a, b
	Grup içi	461,484	447	1,032			
	Toplam	482,734	449				
Genel	Gruplar arası	24,881	2	12,440	18,246	,000	Bütün gruplar arasında
	Grup içi	304,767	447	,682			
	Toplam	329,648	449				

p<0,05

Tablo 8.1 ve Tablo 8.2 incelendiğinde, İlahiyat öğretimine başlamadan önce bu fakülteler hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olma durumlarına göre kariyer streslerinin hem genel olarak ($F_{(2, 447)} = 18,246$; $p < ,05$) hem de “kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği” ($F_{(2, 447)} = 21,576$; $p < ,05$), “dışsal baskı” ($F_{(2, 447)} = 3,210$; $p < ,05$) ve “iş bulma baskısı” ($F_{(2, 447)} = 10,291$; $p < ,05$) boyutlarında istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre İlahiyat öğretimi öncesi bu fakültelerin amaçları, müfredatı, öğretim ve sosyal ortamları vb. konusunda yeterli ve doğru bilgiye zayıf düzeyde sahip olan öğrencilerin bu yönde kısmen ya da iyi düzeyde yeterli olan öğrencilere göre kariyer streslerinin de anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 9.1. Öğrencilerin İlgi ve Yetenekleri Doğrultusunda İlahiyat Fakültelerini Tercih Etme Durumlarına Göre Kariyer Streslerini Betimleyici İstatistikler

Ölçek	İlahiyat alanına yönelmemde ilgi ve yeteneklerim etkili oldu.	N	Ort.	S.S.
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	a) Hayır	120	2,6992	1,06048
	b) Kararsızım	108	2,2870	0,94810
	c) Evet	222	2,1459	0,96919
	Toplam	450	2,3273	1,01402
Dışsal Baskı	a) Hayır	120	2,2688	1,09868
	b) Kararsızım	108	1,9421	0,91688
	c) Evet	222	1,7860	0,85342
	Toplam	450	1,9522	0,95875
İş Bulma Baskısı	a) Hayır	120	3,2764	0,93198
	b) Kararsızım	108	2,9784	1,04223
	c) Evet	222	2,9129	1,06898
	Toplam	450	3,0256	1,03689
Genel	a) Hayır	120	2,7863	0,86052
	b) Kararsızım	108	2,4255	0,84349
	c) Evet	222	2,3041	0,81585
	Toplam	450	2,4618	0,85684

Tablo 9.2. Öğrencilerin İlgi ve Yetenekleri Doğrultusunda İlahiyat Fakültelerini Tercih Etmelerinin Kariyer Streslerini Farklılaştırma Durumu

Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Gruplar arası	24,071	2	12,035	12,294	,000	a ile b, c
	Grup içi	437,603	447	,979			
	Toplam	461,674	449				
Dışsal Baskı	Gruplar arası	18,165	2	9,082	10,290	,000	a ile b, c
	Grup içi	394,558	447	,883			
	Toplam	412,723	449				
İş Bulma Baskısı	Gruplar arası	10,607	2	5,304	5,021	,007	a ile c
	Grup içi	472,127	447	1,056			
	Toplam	482,734	449				
Genel	Gruplar arası	18,299	2	9,149	13,136	,000	a ile b, c
	Grup içi	311,349	447	,697			
	Toplam	329,648	449				

p<0,05

Tablo 9.1 ve Tablo 9.2 incelendiğinde, katılımcıların ilgi ve yetenekleri doğrultusunda İlahiyat fakültelerini tercih etme durumlarına göre kariyer streslerinin hem genel olarak ($F_{(2, 447)} = 13,136$; $p < ,05$) hem de “kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği” ($F_{(2, 447)} = 12,294$; $p < ,05$), “dışsal baskı” ($F_{(2, 447)} = 10,290$; $p < ,05$) ve “iş bulma baskısı” ($F_{(2, 447)} = 5,021$; $p < ,05$) boyutlarında istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre İlahiyat müfredatlarına ilgi duyduğu ve bu yönde yeteneğe sahip olduğu için tercih etmeyenlerin bu yönde farkındalığa sahip olarak tercih edenlere göre kariyer streslerinin de anlamlı düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 10.1. Öğrencilerin İlahiyat Programından Memnuniyet Durumlarına Göre Kariyer Streslerini Betimleyici İstatistikler

Ölçek	İlahiyat Lisans Eğitim Programını tercih etme sebebiniz ve programda bulunmaya ilişkin güncel kanaatiniz nedir?	N	Ort.	S.S.
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	a) İstemeyerek gelmişim ve şimdi de memnun değilim.	27	3,4852	,91974
	b) İstemeyerek gelmişim, ama şimdi memnunum.	90	2,6544	,99235
	c) İsteyerek gelmişim, ama şimdi memnun değilim.	50	2,6660	1,09369
	d) İsteyerek gelmişim ve şimdi de memnunum.	283	2,0530	,88439
	Toplam	450	2,3273	1,01402
Dışsal Baskı	a) İstemeyerek gelmişim ve şimdi de memnun değilim.	27	2,8981	1,18739
	b) İstemeyerek gelmişim, ama şimdi memnunum.	90	2,1250	,86785
	c) İsteyerek gelmişim, ama şimdi memnun değilim.	50	2,5400	1,13991
	d) İsteyerek gelmişim ve şimdi de memnunum.	283	1,7032	,80709
	Toplam	450	1,9522	,95875
İş Bulma Baskısı	a) İstemeyerek gelmişim ve şimdi de memnun değilim.	27	3,6914	1,00608
	b) İstemeyerek gelmişim, ama şimdi memnunum.	90	3,2759	,89183
	c) İsteyerek gelmişim, ama şimdi memnun değilim.	50	3,4467	,85146
	d) İsteyerek gelmişim ve şimdi de memnunum.	283	2,8080	1,04887
	Toplam	450	3,0256	1,03689
Genel	a) İstemeyerek gelmişim ve şimdi de memnun değilim.	27	3,4296	,79666
	b) İstemeyerek gelmişim, ama şimdi memnunum.	90	2,7350	,76798
	c) İsteyerek gelmişim, ama şimdi memnun değilim.	50	2,8750	,85142
	d) İsteyerek gelmişim ve şimdi de memnunum.	283	2,2095	,76857
	Toplam	450	2,4618	,85684

Tablo 10.2. Öğrencilerin İlahiyat Programından Memnuniyet Durumlarının Kariyer Streslerini Farklılaştırma Durumu

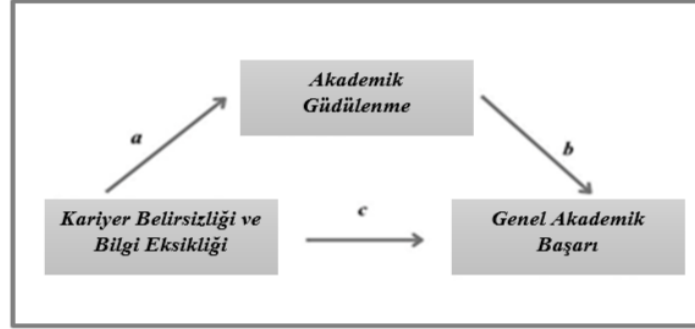
Ölçek	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	s.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği	Gruplar arası	72,859	3	24,286	27,858	,000	a ile b, c,d
	Grup içi	388,814	446	,872			d ile a, b,c
	Toplam	461,674	449				
Dışsal Baskı	Gruplar arası	61,672	3	20,557	26,117	,000	a ile b, c,d
	Grup içi	351,051	446	,787			d ile a, b,c
	Toplam	412,723	449				
İş Bulma Baskısı	Gruplar arası	39,871	3	13,290	13,384	,000	d ile a, b,c
	Grup içi	442,863	446	,993			
	Toplam	482,734	449				
Genel	Gruplar arası	58,554	3	19,518	32,110	,000	a ile b, c,d
	Grup içi	271,094	446	,608			d ile a, b,c
	Toplam	329,648	449				

p<0,05

Tablo 10.1 ve Tablo 10.2 incelendiğinde, öğrencilerin İlahiyat programında bulunmaya ilişkin güncel kanaatlerine göre kariyer streslerinin hem genel olarak ($F_{(2, 447)} = 32,110$; $p < ,05$) hem de “kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği” ($F_{(2, 447)} = 27,858$; $p < ,05$), “dışsal baskı” ($F_{(2, 447)} = 26,117$; $p < ,05$) ve “iş bulma baskısı” ($F_{(2, 447)} = 13,384$; $p < ,05$) boyutlarında istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre İlahiyat fakültelerine istemeyerek gelen ve bu yöndeki isteksizliği devam eden öğrencilerin, isteyerek gelen ve bu kararından memnuniyeti devam eden öğrencilere göre kariyer streslerinin de anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir.

Kariyer Stresi İle Genel Akademik Başarı Arasındaki İlişkide Akademik Gdlenmenin Aracılık Rolüne İlişkin Bulgular

2.4.1. H₁: Öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, kariyer belirsizliğine ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma durumları ile genel akademik başarıları arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Şekil 2. Test Edilen Aracılık Modeli

Araştırmada, İlahiyat Fakültesi ğrencilerinin kariyer stresine neden olan bir faktör olarak kariyer belirsizliğine ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma düzeylerinin, İlahiyat ğretim süreçlerindeki genel akademik başarı düzeylerine etkisinde akademik güdülenme durumlarının aracılık rolü olup olmadığı test edilmek istenmiştir. Şekil 2’deki modele göre öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliği düzeylerinin, öncelikle akademik güdülenme düzeylerini etkilediği ve bu ikili ilişkiden etkilenen akademik güdülenme durumunun öğrencilerin genel akademik başarıları üzerinde de etkili olduğu dşnlmektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliğine sahip olma düzeylerinin genel akademik başarı düzeylerine etkisi, akademik güdülenmeleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Buna göre öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliği düzeyleri arttıka akademik güdülenmelerinin zayıfladığı ve dolayısıyla genel akademik başarılarının da zayıfladığı hipotezimiz doğrultusunda beklenmektedir. Hipotezi test etmek üzere Bootstrap yöntemini esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Bu amaçla yapılan analiz sonuçları Tablo 11’de verilmiştir.

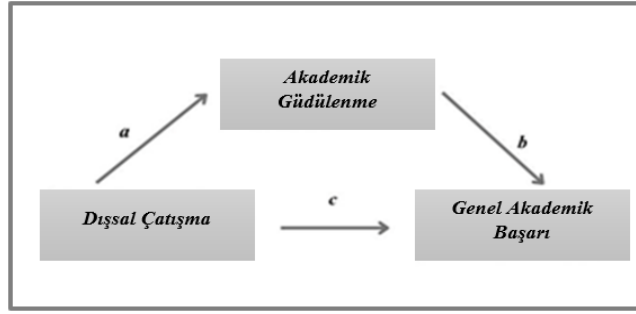
Tablo 11. Aracılık Testine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları (N=450)

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri			Y (Genel Akademik Başarı)		
	M (Akademik Güdülenme)					
	<i>b</i>	<i>S.H.</i>		<i>b</i>	<i>S.H.</i>	
X (Kariyer Belirsizliği ve Bilgi Eksikliği)	<i>a</i>	-1.89***	.027	<i>c'</i>	-.460***	.213
M (Akademik Güdülenme)	—	—	—	<i>b</i>	2.124***	.359
Sabit	<i>İM</i>	3,955***	.067	<i>İY</i>	5.018***	1.509
		R ² = .102			R ² = .106	
		F(1; 448) = 50.810; p<.001			F(2; 447) =26.621; p<.001	

Not. *** p<.001; c': doğrudan etki; S.H.: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (*b*) raporlanmıştır.

Tablo 11’de İlahiyat programına devam eden öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma düzeylerinin, genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olup olmadığını gösteren analiz sonuçları yer almaktadır. Tablodaki analiz sonuçları ve Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralığına göre öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma düzeylerinin, genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksiklikleri arttıka akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bir diğer ifade ile akademik güdülenme değişkeninin, kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma durumu ile genel akademik başarı arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir (*b*= -.402, %95 GA [-.5882, -.2417]. Yüzdelik yöntem ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığının 0 (sıfır) değerinin kapsamadığı ve dolayısıyla araştırmanın alternatif hipotezinin doğrulandığı grlmektedir.

2.4.2. H₁: Öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, kariyer süreçlerine ilişkin yaşadıkları dışsal çatışma durumları ile genel akademik başarıları arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Şekil 3. Test Edilen Aracılık Modeli

Araştırmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kariyer stresine neden olan bir faktör olarak kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama düzeylerinin, ilahiyat öğretim süreçlerindeki genel akademik başarı düzeylerine etkisinde akademik güdülenme durumlarının aracılık rolü olup olmadığı test edilmiştir. Şekil 3'teki modele göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama durumlarının, öncelikle akademik güdülenme düzeylerini etkilediği ve bu ikili ilişkiden etkilenen akademik güdülenme durumunun öğrencilerin genel akademik başarıları üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama düzeylerinin genel akademik başarı düzeylerine etkisi, akademik güdülenmeleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Buna göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışmaya sahip olma düzeyleri arttıkça akademik güdülenmelerinin zayıfladığı ve dolayısıyla genel akademik başarılarının da zayıfladığı hipotezimiz doğrultusunda beklenmektedir. Hipotezi test etmek üzere Bootstrap yöntemini esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 12'de verilmiştir.

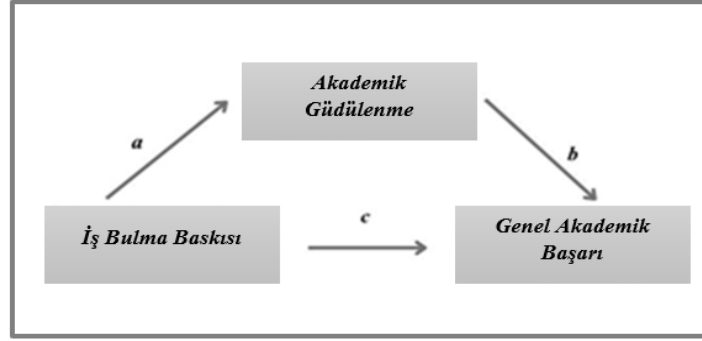
Tablo 12. Aracılık Testine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları (N=450)

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri					
	M (Akademik Güdülenme)	Y (Genel Akademik Başarı)				
	<i>a</i>	<i>b</i>	<i>S.H.</i>	<i>c'</i>	<i>b</i>	<i>S.H.</i>
X (Dışsal Çatışma)	<i>a</i>	-.095***	.029	<i>c'</i>	-.885***	.213
M (Akademik Güdülenme)	—	—	—	<i>b</i>	2.156***	.340
Sabit	<i>İM</i>	3.701***	.064	<i>İY</i>	5,563***	1.337
		R ² = .023			R ² = .131	
		F(1; 448) = 10,630; p<.001			F(2; 447) = 33,626; p<.001	

Not. *** p<.001; *c'*: doğrudan etki; *S.H.*: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (*b*) raporlanmıştır.

Tablo 12'de yer alan İlahiyat programına devam eden öğrencilerin, kariyer süreçlerine ilişkin yaşadıkları dışsal çatışma düzeylerinin genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olup olmadığını gösteren analiz sonuçları ve Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralığına göre öğrencilerin dışsal çatışmaya sahip olma düzeylerinin, genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama durumları arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bir diğer ifade ile akademik güdülenme değişkeninin, kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama durumu ile genel akademik başarı durumu arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir (*b*= -.206, %95 GA [-.3598, -.0740]). Yüzdelik yöntem ile elde edilen Bootstrap alt ve üst güven aralığının 0 (sıfır) değerinin kapsamadığı ve dolayısıyla araştırmanın alternatif hipotezinin doğrulandığı belirlenmiştir.

2.4.3. H₁: Öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, iş bulma baskısına sahip olma durumları ile genel akademik başarıları arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Şekil 4. Test Edilen Aracılık Modeli

Araştırmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kariyer stresine neden olan bir faktör olarak iş bulma baskısına sahip olma durumlarının, ilahiyat öğretim süreçlerindeki genel akademik başarı durumlarına etkisinde akademik güdülenme durumlarının aracılık rolü olup olmadığı test edilmek istenmiştir. Şekil 4'teki modele göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısına sahip olma düzeylerinin, öncelikle akademik güdülenme düzeylerini etkilediği ve bu ikili ilişkidenden etkilenen akademik güdülenme değişkeninin öğrencilerin genel akademik başarıları üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısına sahip olma düzeylerinin genel akademik başarı düzeylerine etkisi, akademik güdülenmeleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Buna göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısına sahip olma düzeyleri arttıkça akademik güdülenmelerinin zayıfladığı ve dolayısıyla genel akademik başarılarının da zayıfladığı hipotezimiz doğrultusunda beklenmektedir. Hipotezi test etmek üzere Bootstrap yöntemini esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

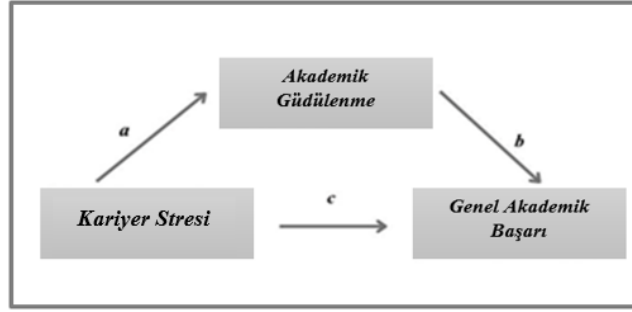
Tablo 13. Aracılık Testine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları (N=450)

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri					
	M (Akademik Güdülenme)		Y (Genel Akademik Başarı)			
	<i>b</i>	S.H.	<i>b</i>	S.H.		
X (İş Bulma Baskısı)	<i>a</i>	-.110***	.027	<i>c'</i>	-.415***	.201
M (Akademik Güdülenme)	—	—	—	<i>b</i>	2.236***	.347
Sabit	<i>İM</i>	3.847***	.086	<i>İY</i>	4.812***	1.475
		R ² = .036			R ² = .106	
		F(1; 448) = 16,645; p<.001			F(2; 447) = 26,407; p<.001	

Not. *** p<.001; *c'*: doğrudan etki; S.H.: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (*b*) raporlanmıştır.

Tablo 13'te İlahiyat programına devam eden öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısına sahip olma düzeylerinin genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olup olmadığını gösteren analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodaki analiz sonuçları ve Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralığına göre öğrencilerin iş bulma baskısına sahip olma düzeylerinin, genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısını hissetme durumları arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü anlaşılmıştır. Bir diğer ifade ile akademik güdülenme değişkeninin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısını hissetme durumu ile genel akademik başarı durumu arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir (*b*= -.245, %95 GA [-.4030, -.1161]). Yüzdeler yöntemi ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığının 0 (sıfır) değerinin kapsamadığı ve dolayısıyla araştırmanın alternatif hipotezinin doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır.

2.4.4. H₁: Öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri, kariyer stresi durumları ile genel akademik başarıları arasındaki ilişkiye aracılık eder.

Şekil 5. Test Edilen Aracılık Modeli

Araştırmada, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kariyer stresine sahip olma durumlarının, ilahiyat öğretim süreçlerindeki genel akademik başarı durumlarına etkisinde akademik güdülenme durumlarının aracılık rolü olup olmadığı test edilmek istenmiştir. Şekil 5'teki modele göre öğrencilerin kariyer stresine sahip olma düzeylerinin, öncelikle akademik güdülenme düzeylerini etkilediği ve bu ikili ilişkiden etkilenen akademik güdülenme değişkeninin öğrencilerin genel akademik başarıları üzerinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle öğrencilerin kariyer stresine sahip olma düzeylerinin genel akademik başarı düzeylerine etkisi, akademik güdülenmeleri vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Buna göre öğrencilerin kariyer stresine sahip olma düzeyleri arttıkça akademik güdülenmelerinin zayıfladığı ve dolayısıyla genel akademik başarılarının da zayıfladığı hipotezimiz doğrultusunda beklenmektedir. Hipotezi test etmek üzere Bootstrap yöntemini esas alan regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Aracılık Testine İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları (N=450)

Tahmin Değişkenleri	Sonuç Değişkenleri		Y (Genel Akademik Başarı)			
	M (Akademik Güdülenme)		b	S.H.		
X (Kariyer Stresi)	a	-2.05***	.032	c'	-7.45***	.248
M (Akademik Güdülenme)	—	—	—	b	2.061***	.354
Sabit	İM	4,019***	.083	İY	6.001***	1.551
		R ² = .085			R ² = .115	
		F(1; 448) = 41.644; p<.001			F(2; 447) = 29.0233; p<.001	

Not. *** p<.001; c': doğrudan etki; S.H.: Standart Hata. Standardize edilmemiş beta katsayıları (b) raporlanmıştır.

Tablo 14'te İlahiyat programına devam eden öğrencilerin, kariyer stresine sahip olma durumlarının düzeylerinin genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olup olmadığını gösteren analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Tablodaki analiz sonuçları ve Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralığına göre öğrencilerin kariyer stresine sahip olma düzeylerinin genel akademik başarıları üzerinde dolaylı bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre öğrencilerin kariyer stresleri arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bir diğer ifade ile akademik güdülenme değişkeninin kariyer stresine sahip olma durumu ile genel akademik başarı durumu arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir (b= -.428, %95 GA [-.6243, -.2466]). Yüzdeler yöntemi ile elde edilmiş Bootstrap alt ve üst güven aralığının 0 (sıfır) değerinin kapsamadığı ve dolayısıyla araştırmanın alternatif hipotezinin doğrulandığı ortaya çıkmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırmada İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin, kariyer stresi düzeyleri belirlenmiş ve bu stres düzeyinin araştırma kapsamına dâhil edilen bağımsız değişkenlere (cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey) göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Ayrıca İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kariyer stresleri düzeyleri ile genel akademik başarı ve akademik güdülenmeleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre cinsiyet, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey değişkenlerinin, öğrencilerin kariyer stresleri üzerinde anlamlı farklılaşmaya neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada cinsiyet durumlarına göre kariyer streslerinin genel ölçekte, ölçeğin kariyer belirsizliği ve bilgi eksikliği ile dışsal baskı boyutlarında birbirinden anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ancak iş bulma

baskısı boyutunda farklılaştığı ortaya çıkmıştır. İş bulma baskısı için grupların ortalama puanları dikkate alındığında kadın öğrencilerinin iş bulma baskılarının erkek öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görölmüştür. Kadınların yüksek din öğretimde öğrenim görme oranları artsa da bu durum istihdamlarıyla doğru orantılı bir şekilde gerçekteşmemektedir (Furat, 2012b, s. 190). Bu durumun kız öğrencilerde daha fazla stres oluşturduğu ortaya çıkmıştır. İlahiyat fakültesi öğrencileriyle yapılan bir araştırmada, bu sonuçtan farklı olarak erkek öğrencilerin iş bulamama ve işe girememe kaygısının, kız öğrencilere göre daha fazla yoğunluk gösterdiği tespit edilmiştir (Kaya ve Varol, 2004, s. 53). Ancak bu araştırmanın gerçekteşirildiği sürenin üzerinden oldukça uzun zaman geçmiştir. O dönemde cinsiyet konusunda daha dengeli bir dağılımın olmasıyla söz konusu farklılık açıklanabilir.

Eğitim Fakültesi (Yılmaz, 2019, s. 97) ve Sağlık Bilimleri (Kahraman, 2023, s. 500) öğrencileriyle yapılan araştırmalarda iş bulma baskısı alt boyutunda; Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Edebiyat Fakültesi ve Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencileriyle yapılan araştırmada (Yaşar ve Turgut, 2019, s. 583) ise dışsal çatışma alt boyutunda kadınların sonuçlarının erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Kadın öğretmen adaylarının atanma kaygılarının erkeklerden daha yüksek olduğunu (Eskici, 2016, s. 374), kadın öğrencilerin KPSS ile ilgili daha fazla kaygı yaşadıklarını (Çetin, 2013, s. 162), kadın öğretmen adaylarının daha fazla mesleki kaygı yaşadıklarını (Arslan vd., 2023, s. 167) tespit eden araştırma sonuçları da bulunmaktadır. Çalışma sonuçlarından farklı olarak Spor Bilimleri (Bozyiğit ve Gökbaraz, 2020, s. 193) ve Sınıf, Okul Öncesi, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Almanca, İngilizce, Fen Bilgisi, İlköğretim Matematik, Resim, Müzik, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik öğretmenliği 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları (Tican, 2020, s. 2786) ve İşletme Bölümü (Bozkurt vd., 2020, s. 63) öğrencileriyle yapılan çalışmalarda, erkek öğrencilerin kariyer stresleri daha yüksek bulunmuştur. Öğretmen adaylarıyla yapılan bir araştırmada (Aküzüm vd., 2015, s. 337), erkek katılımcıların öğretmenlik mesleği alan bilgisi sınavından daha fazla kaygı duydukları bulgulanmıştır. Spor Bilimleri (Çetinkaya, 2019, s. 33) ve Turizm öğrencileriyle (Turpcu ve Akyurt, 2018, s. 376) yapılan araştırmalarda genel kariyer stresi ve alt boyutlarında kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle yapılan bir araştırmada iş bulma açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir (Musayev ve Akcan, 2022, s. 62). Bu araştırmadaki sonuçların kadınlar açısından farklılaşması hem fakültelerde okuyan hem de araştırmaya katılan kadınların oran olarak daha fazla olması olabilir. Kadın öğrencilerin erkeklere oranla daha fazla iş bulma baskısı yaşamasının olası sebebi, İlahiyat fakültelerinde okuyan kadın öğrenci sayısının yüksek olmasıdır. Erkekler daha yüksek oranda Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde imam hatip olarak görev alabilme imkânına sahiptir. Öğretmen kadrolarında cinsiyet söz konusu olmaksızın atama yapılırken, Diyanet İşleri Başkanlığı kadro alımlarında hizmet alanına göre cinsiyet tercihi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla iş bulma baskısı farklı düzeylerde hissedilmektedir.

Çalışmada katılımcıların sınıf düzeylerine göre hem genel olarak hem de dışsal baskı ve iş bulma baskısı boyutlarında kariyer streslerinin istatistiksel olarak birbirinden anlamlı düzeyde farklılaştığı saptanmıştır. Buna göre son sınıf öğrencilerinin dışsal baskısı ve iş bulma baskısını diğer sınıf düzeylerinden anlamlı düzeyde daha yüksek hissettikleri ve genel olarak kariyer streslerinin diğer alt sınıflardan anlamlı düzeyde belirgin olduğu görölmektedir. Bozyiğit ve Gökbaraz (2020, s. 191) da bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıka iş bulma baskısı yaşadıklarını tespit etmiştir. Çetinkaya (2019, s. 33), sınıf seviyesi arttıka kariyer stresi ölçek geneli ve alt boyutlarında anlamlı farklılık oluştuğunu belirlemiştir. Yılmaz (2019, s. 98), kariyer belirsizliği ve kariyer stresi açısından 1. sınıfta okuyan öğretmen adaylarının stres düzeyinin, son sınıflara göre yüksek olduğunu tespit etmiştir. Atanma stresinin 1. sınıftan itibaren hissedildiğini gösteren araştırma sonuçları da bulunmaktadır (Eret Orhan ve Ok, 2014, s. 83; Karataş ve Güleş, 2013, s. 105). Bununla birlikte 2. ve 3. sınıfların atanma konusunda daha kaygılı olduğu bulgusu da bulunmaktadır (Arslan vd., 2023, s. 167). Bazı araştırmalarda ise sınıf düzeyi ile kariyer stresi arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (Bozkurt vd., 2020, s. 63; Gündoğdu, 2021, s. 56; Musayev ve Akcan, 2022, s. 62; Üzüm vd., 2018, s. 1649). Çalışmada sınıf düzeyi arttıka iş bulma baskısının arttığı sonucunun ortaya çıkması beklendik bir durumdur. Ancak dışsal baskının azalması beklenirdi. Çünkü bireylerin yaşı ilerledikçe aileden bağımsızlaşmakta ve kendi kararlarını alır hâle gelmektedirler. Dışsal çatışma öğrencilerin mezuniyetleri sonrasında ailelerin çocuklarından garantili bir işe girme ya da çocuklarının yapmak istediklerini dikkate almama konusunda aile ve çevrenin baskısını ifade etmektedir. Dışsal çatışmanın arttığı yönündeki bulgu, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey olmak üzere iki açıdan değerlendirilebilir. Bu hususta çalışmaya katılan kız öğrenci sayısının yüksekliği sonucu etkilemiş olabilir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin ailelerinin dünya görüşleri ve kızlarını koruma istekleri, bu baskının ortaya çıkmasında etkili olabilir. Bunun yanı sıra İlahiyat fakültesi öğrencilerinin

çoğunlukla yüksek olmayan sosyoekonomik duruma sahip olmasının, ailelerin çocuklarının işe girmeleri konusundaki beklentilerini arttırdığı da söylenebilir. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu, ailelerinin orta (%62) ve orta altı (%16) sosyoekonomik düzeyde olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar ailelerinin orta düzeyde olduğunu belirtse de tüm sosyoekonomik düzeyde olan ailelerin çocuklarının mezuniyetleri sonrasında geçimlerini sağlama konusunda beklentilerinin olduğu söylenebilir.

Araştırmada sosyoekonomik açıdan kendisini ortalamanın altında gören öğrencilerin dışsal baskı ve iş bulma baskısı hissetme düzeylerinin, orta ve orta üstü bir durumda kendilerini konumlandıran öğrencilere göre anlamlı bir düzeyde yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine orta altı sosyoekonomik durumu temsil eden öğrencilerin, genel olarak kariyer streslerinin de diğer iki gruba göre belirgin bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür. İlahiyat fakültesi öğrencileriyle yapılan araştırmalar öğrencilerin çoğunun ailelerinin orta ve alt sınıfa mensup olduğunu ortaya koymaktadır (Erpay, 2019, s. 435; Kirman ve Apaydın, 2006, s. 110; Kirman ve Demir, 2018, s. 6; Koç, 2003, s. 33; Korkmaz, 2010, s. 174; Taştan vd., 2001, s. 176; Turan ve Nazıroğlu, 2015, s. 468; Uçar, 2017, s. 126). İlahiyat fakültesi öğrencileriyle yapılan araştırmalarda ailelerinin ekonomik düzeyi düştükçe öğrencilerin kaygı (Kaya ve Varol, 2004, s. 47) ve umutsuzluk (Şahin, 2002, s. 156) düzeylerinin yükseldiği ve öğretmen olma isteğinin arttığı (Taştan vd., 2001, s. 188), ailelerinin sosyoekonomik düzeyi yükseldikçe öğrencilerin kaygı düzeylerinin azaldığı (Yıldız vd., 2007, s. 232) tespit edilmiştir. Ayrıca ailenin gelir düzeyinin iş bulma kaygısı açısından anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığını tespit eden bir araştırma da bulunmaktadır (Musayev ve Akcan, 2022, s. 63).

Araştırmada öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama ve iş bulma baskısını hissetme durumları arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü anlaşılmıştır. Bir başka ifade ile akademik güdülenme değişkeninin kariyer süreçlerine ilişkin dışsal çatışma yaşama ve iş bulma baskısı hissetme durumu ile genel akademik başarı durumu arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir. İlahiyat fakültesi öğrencileriyle gerçekleştirilen bir başka araştırmada da benzer şekilde yüksek sosyoekonomik düzeyde olan öğrencilerin, akademik güdülenmelerinin de yüksek olduğu belirlenmiştir (Şahin, 2002, s. 156).

İlahiyat fakültelerinin kontenjanları her geçen yıl artmaktadır. 2000 yılında 1273 olan kontenjan sayısı, 2005 yılında 567, 2010 yılında 6.631, 2015 yılında 16.216, 2020 yılına 19.364 olmuştur.⁶ 2023 yılında toplam kontenjan⁷, 21.122'e ulaşmış bulunmaktadır (*Rakamlarla İlahiyat Fakülteleri*, t.y.). Bu kontenjanlara uzaktan eğitim alan İltam mezunları da eklendiğinde sayı daha da yükselmektedir. ÖABT alan sınavına katılan aday sayıları tüm branşlar içinde en çok mezun veren fakültenin İlahiyat olduğunu ortaya koymaktadır (*2023-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik (Genel Yetenek-Genel Kültür, Eğitim Bilimleri, Alan Bilgisi ve ÖABT) Sınav Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler*, 2023). Niceliksel artış hem her bir üniversiteye verilen öğrenci sayısındaki artıştan hem de yeni fakültelerin açılmasından kaynaklanmaktadır. 2008 yılında 23 olan fakülte sayısı, 2009 yılı itibarıyla artmaya başlamış ve 2023 yılında 100'e ulaşmıştır (*Rakamlarla İlahiyat Fakülteleri*, t.y.). Öte yandan KPSS'ye giren öğretmen aday sayısı da yıldan yıla artmaktadır. 2023 yılı verilerine göre KPSS ÖABT Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi oturumuna giren aday sayısı 56.935, KPSS ÖABT İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri oturumuna giren aday sayısı 43.194⁸ olmuştur (*2023-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik (Genel Yetenek-Genel Kültür, Eğitim Bilimleri, Alan Bilgisi ve ÖABT) Sınav Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler*, 2023). KPSS'ye giren her 100 öğretmen adayından sadece 15'i atanabilmektedir (*Yıllara Göre Öğretmen Atama Sayıları*, 2017). Bütün alanlardaki öğretmen atamaları kontenjanlarının ortalama %10'u DKAB bölümüne aittir (*Din Kültürü Atamaları %10 Seviyesini Koruyor*, 2020). Yani atanan her 10 öğretmenden 1'i DKAB öğretmenidir. Bununla birlikte DKAB bölümü atama sayısı olarak yüksek olup, her atama döneminde ilk 3 ya da 5'te yer almaktadır. DKAB öğretmeni olarak atanma sayısı yıllık ortalama 1.300 kişi civarındadır (*MEB Din Kült. ve Ahl.Bil. Öğretmenliği Yıllara Göre Öğretmen Atama Puanları*, t.y.). İHL Meslek dersleri öğretmenliği bölümü İlahiyat fakültesi mezunlarının bir diğer istihdam alanıdır. DKAB kadar olmamakla birlikte bu alanda da atamalar yapılmaktadır. Ortalama yıllık 270 kişinin de bu alanda ataması yapılmaktadır (*MEB İ.H.L. Meslek Dersleri Öğretmenliği Yıllara Göre Öğretmen Atama Puanları*, t.y.). Öğretmen olmak, İlahiyat fakültesi mezunlarının öncelikli tercihidir. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu (%66) DKAB öğretmeni olmak istediğini ifade etmiştir. İHL meslek dersleri öğretmeni olmak isteyenler (%48) daha azdır. Literatürdeki araştırmalarda da benzer şekilde İlahiyat fakültesi öğrencilerinin çalışmak istediği alanın ağırlıklı olarak öğretmenlik olduğu, din hizmetleri alanının tercih sıralamasında daha düşük oranlar aldığı görülmektedir (Altaş, 2019, s. 190; Kaya ve Varol, 2004, s. 49; Koç, 2003, s. 55; Korkmaz, 2010, s.

⁶ 1. ve 2. Öğretim toplam sayılarıdır.

⁷ 1. ve 2. Öğretim, İngilizce ve Arapça programları toplam sayılarıdır.

⁸ Başvuru sayısı 52.775'dir.

192; Mehmedoğlu, 2000, s. 144; S. Özdemir, 2019, s. 21; Sayan, 2020, s. 292; Taştan vd., 2001, s. 187; Uçar, 2017, s. 146). Bu araştırmada da öğrencilerin meslek öncelik sıralamasında öğretmenliğin ardından din görevlisi olmak istedikleri belirlenmiştir.

Öğretmenlikten sonra katılımcıların çoğu (%56) Diyanet İşleri Başkanlığında görev almak istediğini ifade etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığında görev almak için yapılan Din Hizmetleri Alan Bilgisi Testi (DHBT) Lisans oturumuna 2018 yılında 28.850 kişi başvurmuştur (2018 - DHBT Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler, 2018). 2020 yılındaki DHBT Lisans oturumuna 35.922 kişi katılmıştır (2020 DHBT'ye Kaç Kişi Girdi?, 2021). Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023 yılında lisans mezunu 1.500 İmam-Hatip, 80 Kur'an kursu öğreticisi⁹ aday din görevlisi (2023 Yılı Aday Din Görevlisi Sınav Duyurusu, 2023), 2022 yılında ise lisans mezunu 1.300 KKÖ¹⁰ ve 3.680 İmam-Hatip¹¹ aday din görevlisi (2022 Yılı Diyanet Akademisi Aday Din Görevlisi (KKÖ, İ-H, M-K) Alımı, 2022) kontenjanı açıklamıştır. Atama verileri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın erkek personel ihtiyacının kadın personel ihtiyacının yaklaşık 3 katı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte İlahiyat fakültelerinde okuyan erkek öğrenci sayısı gittikçe azalırken, kadın öğrenci sayısı artmaktadır. İlahiyat fakültelerinde 2022-2023 eğitim-öğretim yılında 37.566 erkek öğrenciye karşılık 63.723 kadın öğrenci öğrenim görmektedir (Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, 2023). Kadın öğrenci sayısı, erkeklerin yaklaşık iki katına ulaşmıştır. Kadın mezunlar, öğretmenlik mesleğine yöneldiğinde istihdam imkânını erkeklerle paylaşırken, erkekler Diyanet İşleri Başkanlığında imam-hatip, müezzinlik, müftü gibi erkeklere özgü görevlerde istihdam edilmektedir. Kadın mezunlar, Diyanet İşleri Başkanlığında Kur'an kursu öğreticisi olarak görev alma imkânı bulsa da oranlar mezun sayısına istihdam imkânı karşılamada yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla istihdam alanı ve cinsiyete göre fakülteadaki öğrenci sayılarının dengesizliği bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Programlardaki öğrenci yoğunluğu arttıkça mezunlar üzerindeki iş bulma baskısı da artmaktadır. Dolayısıyla fakültelerde okuyan ya da mezun olan kadınların sayısı arttıkça iş bulma baskısı da daha fazla hissedilir hâle gelmektedir.

Yapılan araştırmalar, İlahiyat fakültesi öğrencilerinin en çok iş bulamama/atanma kaygısı yaşadıklarını tespit etmektedir (Erdoğan, 2021, s. 810; Kaya ve Varol, 2004, s. 51; Kirman ve Apaydın, 2006, s. 114; Kirman ve Demir, 2018, s. 18; Koç, 2003, s. 54; Musayev ve Akcan, 2022, s. 65; Okumuş, 2007, ss. 70-71; Özenç, 2017, s. 24; Uçar, 2017, s. 171). İş bulma baskısı sadece İlahiyat fakültesi mezunları için söz konusu değildir. Literatürdeki araştırmalar tüm öğretmenlik bölüm mezunlarının aynı baskıyı hissettiklerini göstermektedir. Öğretmen adaylarının %80'i KPSS ile atanma ve mesleki gelecekleri konusunda olumsuz düşüncelere sahiptir (Şahin, 2011, s. 1174). Dolayısıyla öğretmen adaylarının başlıca stres kaynağı atanma kaygısıdır (Akpınar, 2013, s. 234). Öğretmen adaylarının öğrencilerle baş etme, görev alacakları okulun imkânları ve statü gibi mesleki kaygılardan ziyade atama sistemi konusunda kaygılanmakta, üstelik bu kaygılar birinci sınıftan itibaren başlamaktadır (Eret Orhan ve Ok, 2014, s. 83). Öğretmen adaylarının çoğu düşük ya da orta sosyoekonomik düzeye sahip ailelere sahiptir (Eret Orhan ve Ok, 2014, s. 87) ve neredeyse tamamı (%90'i) öğretmen olarak atanamadıklarında psikolojik, ekonomik, ailevi ve çevresel baskı yaşayacaklarını, hayatlarının olumsuz etkileneceğini ve emeklerinin boşa gideceğini (Şahin, 2011, s. 1177) düşünmektedirler. Birinci sınıftan itibaren KPSS'nin öneminin farkında olan ve fakülteadaki derslerinin KPSS'ye hazırlamada yetersiz olduğunu düşünen öğretmen adayları, lisans eğitimlerine yoğunlaş(a)mamakta ve eğitim süreçleri bu durumdan olumsuz etkilenmektedir (Karataş ve Güleş, 2013, ss. 115-177). Ayrıca sınava hazırlanma süreci öğretmen adaylarının ders başarılarını, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılımlarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir (Gündoğdu vd., 2008, s. 43; Sezgin ve Duran, 2011, s. 18). Diğer taraftan öğretmen adaylarının farklı istihdam alanlarına sahip olamamaları ve devlet okulları dışında çalışma olanağının bulunmamasının yanı sıra alanlarında atama bekleyen öğretmen adayı sayısının fazla olması da atanma ve iş bulma konusundaki kaygılarını arttırmaktadır (Yılmaz, 2019, s. 104). Adayların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları değişmese de KPSS sınavı yüksek oranda kaygı oluşturmaktadır (Memduhoğlu ve Kayan, 2017, s. 1276). Bazı araştırmalarda öğretmen adaylarının kaygı düzeylerinin düşük, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının ise olumlu olduğu tespit edilmiştir (Doğan ve Çoban, 2009, s. 165). Ancak bu araştırmaların daha önceki yıllarda gerçekleştirildiğinin altı çizilmelidir. Mezun sayısının katlanarak artması ve sınırlı istihdam olanakları, İlahiyat öğrencileri ve öğretmen olmak isteyen tüm adaylar için atanma sürecinin başlıca stres kaynağı olmasına neden olmakta, bu durum eğitim süreçlerini, güdülenmelerini ve fakülteadaki başarılarını etkilemektedir.

⁹ 10 Müezzin-Kayyım, 70 Hafız Kur'an Kursu Öğreticisi (40'ı kadın ve 30'u erkek), 10 Kur'an Kursu Öğreticisi (İşitme ve Görme Engelli öğrenciler için).

¹⁰ 700 lisans mezunu, 600 lisans mezunu+hafız kadın Kur'an Kursu Öğreticisi.

¹¹ Ayrıca 5 Müezzin-Kayyım.

Araştırmada öğrencilerin kariyer stresleri arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin kariyer süreçlerine ilişkin iş bulma baskısını hissetme durumları arttıkça akademik güdülenmelerinin düştüğü ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer ifade ile akademik güdülenme değişkeninin kariyer stresine sahip olma durumu ile genel akademik başarı durumu arasında aracılık ettiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin yapacakları işe yani öğrenmeye yönelik güdülenmelerinin yüksek olması okula daha iyi odaklanmalarını ve hedeflerini kararlaştırmalarını sağlamaktadır (Akbaş ve Gizir, 2010, s. 72). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin akademik başarılarını artırmak için sadece bilginin aktarılması yeterli değildir, aynı zamanda öğrencilerin motivasyonlarını da arttırmak gerekmektedir (Aktaş, 2017, s. 1378). İlahiyat fakültesi öğrencileriyle gerçekleştirilen bir araştırmada öğrencilerin gelecek endişesi ile oluşan motivasyon eksikliğinin ders çalışma düzenlerini etkilediği belirlenmiştir (Kirman ve Apaydın, 2006, s. 100). Koç'un (2003, s. 41) araştırmasında her 5 ilahiyat öğrencisinden 1'i, alanı benimsemeye yönelik moral ve motivasyonu sağlayıcı etkinliklerin artırılmasını istediklerini belirtmiştir.

Literatürdeki araştırmalar akademik güdülenmenin akademik başarıyı etkilediğini ortaya koymaktadır (Aydın, 2010, s. 73; Ergin ve Karataş, 2018, s. 877). Kaygı düzeyi yükseldikçe akademik güdülenme düzeyinin düştüğü de tespit edilmiştir (Yıldız vd., 2007, s. 229). Çetinkaya (2019, s. 33) araştırmasında katılımcıların akademik motivasyonları ile kariyer stresi düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit etmiştir. Benzer şekilde Gündoğdu (2021, s. 59) da akademik başarının en önemli yordayıcısının kariyer stresi olduğunu, Güler ve arkadaşları (2023, s. 162) akademik başarı ile kariyer stresinin, iş bulma baskısı alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. İşletme Fakültesi öğrencileriyle yapılan bir araştırmada da öğrencilerin kariyer stresi ile başarı odaklı motivasyonları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Bozkurt vd., 2020, s. 63). Fen Bilimleri öğretmen adaylarıyla yapılan bir araştırmada da (Sadıkoğlu vd., 2018, s. 636) akademik seviyesi yüksek olanların mesleki kaygılarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aktaş (2017), İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin akademik güdülenme ve akademik öz yeterlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğunu, öğrencilerin akademik güdülenme düzeyleri arttıkça akademik öz yeterlik düzeylerinin de arttığını tespit etmiştir. Akademik güdülenme, akademik öz yeterliği yordamaktadır ve bu durum bireyleri akademik başarıya ulaştırmada etkilidir (Özgenel ve Deniz, 2020, s. 143). İlahiyat fakültesi öğrencileriyle yapılan bir başka araştırmada yüksek din öğrenimi gören öğrencilerin akademik öz yeterliklerinin de düşük düzeyde olduğunu ortaya koymuştur (Sayan ve Tavukçuoğlu, 2020, s. 851). Eğitim fakültesi öğrencileriyle yapılan araştırmalarda öğrencilerin akademik güdülenmelerinin düşük (Özgenel ve Deniz, 2020, s. 138) ve orta (Ömür ve Nartgün, 2013, s. 47) düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin akademik motivasyonları özgüvenlerini artırmakta, alanıyla ilgili akademik işleri başarma duyguları akademik öz yeterlik algılarını olumlu yönde etkilemektedir (Sayan ve Tavukçuoğlu, 2020, ss. 851-852). Literatürdeki araştırmalara benzer şekilde bu araştırmada öğrencilerin kariyer stresi arttıkça motivasyonlarının düştüğü ve bu durumun da onların akademik başarılarını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada İlahiyat alanına ilgi duyduğu ve bu yönde yeteneğe sahip olduğu için tercih edenlerin ve tercihlerinden önce fakülte hakkında yeterli bilgiye sahip olanların kariyer streslerinin de anlamlı düzeyde düşük olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca İlahiyat fakültelerine istemeyerek gelen ve bu yöndeki isteksizliği devam eden öğrencilerin, isteyerek gelen ve bu kararından memnuniyeti devam eden öğrencilere göre kariyer streslerinin de anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yüksek din öğrenimi alan öğrencilerle yapılan bu araştırmada öğrencilerin çoğunluğunun (%59) İlahiyat alanını ve okudukları fakülteyi isteyerek tercih ettikleri ortaya konulmuştur. Koç'un araştırmasında İlahiyat programında okuyan öğrencilerin %48'inin isteyerek, %49'unun istemeyerek fakülteye geldiği, ancak sonuç olarak %71'inin fakültede okumaktan memnun olduğu, %27'sinin ise memnun olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Koç, 2003, s. 37). Literatürdeki araştırmalar İlahiyat öğrencilerinin çoğunluğunun fakültelerini bilinçli olarak tercih ettiklerini ortaya koymaktadır (Çakmak ve Uzunpolat, 2022, s. 842; Kirman ve Demir, 2018, s. 9; Korkmaz, 2010, s. 185; Okumuş, 2007, s. 72; Özenç, 2017, s. 11; Sayan ve Tavukçuoğlu, 2020, s. 841; Uçar, 2017, s. 143). Fakülteye isteyerek ve severek gelmenin fakülte memnuniyetini etkilediği tespit edilmektedir (Korkmaz, 2010, s. 194). Bu çalışmada öğrencilerin çok büyük çoğunluğu (450 katılımcının 373'ü) okudukları bölümden memnun olduğunu belirtmiştir. İlahiyat öğrencileriyle yapılan araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (İnan, 2019, s. 17; Kaymakcan vd., 2011, s. 117; Koç, 2003, s. 38; Korkmaz, 2010, s. 193; Okumuş, 2007, s. 70; Özenç, 2017, s. 25; Taştan vd., 2001, s. 184; Turan ve Nazıroğlu, 2015, s. 474). Bir çalışmada öğrencilerin fakülteden memnuniyet düzeyinin yüksek olması ile gelecek beklentileri arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Ay, 2020, s. 756). Literatürdeki bazı araştırmalarda ise öğrencilerin fakültedeki eğitim ve öğretimden memnun olmadıkları,

beklentilerinin karşılanmadığını ifade ettikleri görölmektedir (Mehmedoğlu, 2000, s. 133; Sayan ve Tavukcuoğlu, 2020, s. 841).

Öğretmen adaylarıyla yapılan bir araştırmada bölümünü isteyerek tercih etme ve ileride bölümüyle ilgili bir alanda çalışmayı istemenin bölüm memnuniyetinin en önemli yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir (Hasret, 2019, s. 52). Literatürdeki araştırmalar öğretmenlik mesleğini kendi isteğiyle seçen öğretmen adaylarının mesleğe ve geleceklere dair bakış açılarının daha olumlu olduğunu (Bozdoğan vd., 2007, s. 92; Saracaloğlu vd., 2009, s. 49; Eret Orhan ve Ok, 2014, 85; Bursal ve Buldur, 2016, s. 365; Gümrükçü Bilgici ve Deniz, 2016, s. 63; Demirbaş vd., 2023, s. 46; Üstüner vd., 2009, s. 152) ve daha az stres yaşadıklarını (Akpinar, 2013, s. 235) ortaya koymaktadır. Konuyla ilgili araştırmalarda, öğretmenlik mesleğini bilinçli olarak tercih edenlerin oranının yüksek olduğu ve her 3 öğretmenden 2'sinin ilk tercihinin öğretmenlik olduğu (TEDMEM, 2019, s. 38), alana ilgi duyduğu ve öğretmen olmak istediği için öğretmenliğe kendi isteğiyle yöneldiğini ifade edenlerin daha fazla olduğu (şahin, 2011, s. 1175) bulgularının yanı sıra öğretmenlik mesleğinin öncelikli olarak tercih edilmediği ve ideal bir meslek olarak görülmediği (Bursal ve Buldur, 2016, s. 352), öğretmenlik programına yerleşenlerin yarısının imkânları olsa bu mesleği seçmeyecekleri (şahin, 2011, s. 1171), bu alana sınavda ek puan alma ve çalışma koşullarının rahatlığı nedeniyle yöneldikleri (Eret Orhan ve Ok, 2014, s. 81) şeklinde tespitler de bulunmaktadır. Diğer taraftan bazı araştırmalarda da öğretmen adaylarının en çok iş imkânlarının güvenceli ve daha rahat oluşu gibi nedenlerle çıkarıcı olarak, sınav puanı ve aile etkisi gibi nedenlerle dışsal olarak, mesleği ideal görme ve çocuk sevgisi gibi nedenlerle içsel olarak ve mesleğin saygınlığı ve topluma hizmet gibi nedenlerle özgeci güdülerle bölüm seçtikleri tespit edilmiştir (Çermik vd., 2010, s. 206; Kılıç, 2022, s. 41; Özsoy vd., 2010, ss. 918-919; Yüce vd., 2013, s. 299). Öğretmenlik mesleğinin seçiminde hem içsel hem de dışsal faktörlerin etkili olduğu ortaya konulmaktadır. Ayrıca literatürdeki çalışmalarda, kapsamında öğretmenlik alanı bulunduran İlahiyat eğitime yönelmede, öğretmen olma gerekçesi de ön planda olmakla birlikte dini daha iyi öğrenmek gerekçesinin de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erpay, 2019, s. 435; Korkmaz, 2010, s. 187; Mehmedoğlu, 2000, s. 131; Okumuş, 2007, s. 72; Özenç, 2017, s. 11; Taştan vd., 2001, s. 186). Bu gerekçeler içsel nedenler olarak değerlendirilebileceği gibi toplumsal yönleri de olan gerekçeler olarak da değerlendirilebilir.

Çalışmada öğrencilerin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksiklikleri arttıka akademik güdülenmelerinin düştüğu ve bu durumun genel akademik başarılarını da düşürdüğu anlaşılmıştır. Akademik güdülenme değişkeninin kariyer belirsizliği ve kariyer süreçlerine ilişkin bilgi eksikliğine sahip olma durumu ile genel akademik başarı arasında aracılık ettiği de tespit edilmiştir. Türkiye'deki dinî yükseköğretim kurumlarının çok amaçlı öğretim programına sahip olması ciddi bir sorun olarak nitelendirilmektedir (Doğan ve İpek, 2022, s. 204). Bu durum İlahiyat öğrencileriyle yapılan araştırmalarda öğrencilerin okudukları program hakkında değerlendirmelerinde de görölmektedir. Konuyla ilgili araştırmalarda öğrencilerin programın kendilerine amaç vermediğini dile getirdikleri ve hangi göreve hazırlandıklarını bilmedikleri için ne yapacakları konusunda belirsizlik ve kararsızlık yaşadıkları (Koç, 2003, s. 39), programdaki belirsizliği algıladıkları ve buna bağlı olarak motivasyonlarını kaybettikleri (Çinemre, 2019, s. 284) tespit edilmiştir. Tek tip programla farklı hizmet alanlarına göre öğrencileri yetiştirmeye çalışmak bir yandan öğrencilerin ders yüklerini arttırırken diğer yandan uzmanlaşmalarını zorlaştırmaktadır (Doğan ve İpek, 2022, s. 205). İlahiyat lisans eğitiminde mezunların aslında farklı bilgi ve beceri gerektiren alanlarda istihdam edilmelerine karşın tek bir program uygulanmasının beraberinde getirdiği sıkıntılar, bilimsel toplantılarda ve çalışmalarda da yoğun bir şekilde ele alınmıştır (Akyürek, 2015; Altaş, 2019, s. 184; Aşıkoğlu, 2005, 2009, 2014, s. 230; Aydın, 1995, 2003, 2004; Buyrukçu, 2004; Doğan, 2019, s. 130; Doğan ve İpek, 2022; Furat, 2012a; Gözütok, 2004; Kaya, 2004; Kılavuz, 2004; Koç, 2004; Köylü, 2013; Nazıroğlu, 2019, s. 145; S. Özdemir, 2013; Özdemir, 2004; Tosun ve Doğan, 2004; *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu: 16-17 Ekim 2003*; *Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu: 21-23 Ekim 1987*; Yapıcı, 2014; Aşıkoğlu, 2015; Bayraktar, 2015; Ev, 2012, 2015; Gürer, 2015; Kayadibi, 2015; Öcal, 2015). Bu çalışmalarda lisans programının çeşitlenmesi yönünde öneriler geliştirilmiştir. Dolayısıyla İlahiyat/İslami İlimler programının bilimsel gerekçelere uygun şekilde istihdam alanlarıyla uyumlu hale nasıl getirilebileceği ve bu şekildeki uygulamaların avantajlarının yanı sıra dezavantajlarının nasıl minimize edileceği ve alternatif formüllerin geliştirilmesinin bir ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Öğretim süreçleri bütün yükseköğretimde öğrencilerin, kariyer eğilimi ve stresini etkilemektedir. Örneğin fakülte ve öğrenci sayılarındaki artış, istihdam, müfredat, akademik yapılanma, ikinci öğretim, uzaktan öğretim ve benzeri pek çok problem üniversite içinde yer alan bütün akademik disiplinlerin

karşılaştığı problemlerdendir. Bununla birlikte bazı disiplinlerin kendine özgülüğünden kaynaklanan faktörler de öğrencilerin kariyer eğilimi ve stresini etkileyebilmektedir. İlahiyat eğitimi hem kapsamı hem toplum ve diğer alanlarla ilişkisi açısından bu tür disiplinlerdendir.

İlahiyat fakültesi mezunlarının görev kapsamı günümüzde oldukça genişlemiştir. Din hizmeti, vaizlik, müftülük ve imam-hatiplik gibi temel din hizmetleri ve öğretmenlik ve akademisyenlik gibi eğitim öğretim hizmetleri alanlarının sınırlarını çoktan aşmıştır. Toplumsal gelişmelerle birlikte belirtilen alanların dışında özel din hizmeti alanları da ortaya çıkmıştır. Diplomasını aldığı alanın gerektirdiği yetkinliklere sahip olarak mezun olan biri, alanının temel problemlerine hâkim olmakta ve bu problemlere çözüm önerileri üretebilecek becerileri de kazanmaktadır. Ancak bugün ilahiyat fakültelerinde uygulanmakta olan tek tip öğretim programıyla özel din hizmeti alanları bir tarafa, temel din hizmeti ve eğitim öğretim hizmeti alanlarına yönelik donanımlı mezunların yetiştirilip yetiştirilmediği dahi bir tartışma konusudur. Herhangi bir yükseköğretim kurumundan alanıyla ilgili bilgi, beceri ve yetkinlikleri kazanarak mezun olan bir kişinin kariyer stresi yaşaması olasılığı daha düşüktür. Ancak öğrencinin dâhili olduğu öğretim programında kariyer belirsizliğiyle karşılaşması, kariyer stresi yaşamasına neden olabilmektedir. Bu durum, öğrencinin akademik başarısızlığa uğraması riskini de arttırabilmektedir. Bu durum, mezunlarda kendilerine güvensizlik duygusunun oluşmasına neden olabilmektedir. Ancak İlahiyat fakültelerinin hiçbirinde -farklı dillerde aynı programın uygulanması da dahil olmak üzere- spesifik bir alana yönelik bir öğretim programı uygulanmamaktadır. Bazı fakültelerde istihdam alanlarından biri olan dini danışmanlık ile ilgili tezsiz yüksek lisans programları bulunsa da bu programlar lisansüstü eğitim düzeyinde yer almaktadır. Dolayısıyla İlahiyat fakültesi öğrencisi, mezuniyet sonrasında istihdam edileceği alana yönelik bir eğitim almamaktadır. Başka bir ifadeyle öğrencinin mezun olduktan sonra ne iş yapacağı tam olarak belli değildir ve yapabileceği işlere yönelik özel bir donanımı bulunmamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada araştırma bulgularından hareketle, İlahiyat fakültesi öğrencilerinin kariyerlerini netleştirememeleri ve kariyerleri konusunda yeterince bilgilendirilmemelerinin eğitimlerini etkilediği, eğitimlerinde istenilen verimin alınmamasına neden olduğu ve akademik güdülenmeye bağlı olarak akademik başarılarının düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bütün yükseköğretim alanlarında olduğu gibi İlahiyat alanındaki öğrencilerin de tercih ettikleri alana gelmeden önce okuyacağı alanla ilgili yeterli ve doğru bilgiye sahip olma düzeyleri, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda okudukları alanları seçmeleri, öğretim programından memnun olma durumları, kariyer streslerini ve akademik güdülenmelerini etkilemektedir. Dolayısıyla bütün alanlarda olduğu gibi İlahiyat alanında da öğrencilerin kariyer streslerini arttıran durumların tespiti ve bu problemleri azaltacak çözümlerin üretilmesi bir ihtiyaç olarak durmaktadır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular dikkate alındığında öğretim süreçlerinin kariyer eğilimi ve stresi ile ilişkisi açısından aşağıda yer alan öneriler sunulmuştur:

- İlahiyat fakültelerinin amacı ve ilahiyatçı kimliği hususundaki belirsizliğin giderilerek net tanımlar yapılması ve ilahiyat öğrencisinin bu doğrultuda yetiştirilebilmesi için bütün öğretim süreçlerinin düzenlenmesi öncelikli yapılması gereken çalışmalardandır.
- İlahiyat fakültesi mezunlarının istihdam alanları her geçen gün çeşitlenmektedir. Dolayısıyla tek bir program ile farklı istihdam alanlarının talep ettikleri yeterlikleri kazandırmak mümkün gözükmemektedir. Bunun için öncelikle mezunların genel ve özel istihdam alanları belirlenmelidir. Bu çerçevede;
 - İlahiyat fakültelerinin öğretim programları, programın hedefleri, üzerine dayandığı temel ilkeler, uygulama esasları vb. unsurları içerecek şekilde geliştirilmelidir.
 - Hedeflerle birlikte öne çıkarılacak beceriler ve bu becerilerin kazandırılması için neler yapıldığı/yapılması gerektiği geliştirilen programlarda belirtilmelidir.
 - DKAB öğretmenliği yanında seçmeli din ve ahlak alanı derslerinin öğretmen yeterlikleri de düşünülmalıdır.
 - İHL Meslek dersleri öğretmenliği yeterlikleri ayrıca hesaba katılmalıdır.
 - Diyanet İşleri Başkanlığı'nın sunduğu din hizmetleri ve yaygın din eğitimi yeterlikleri birlikte veya ayrı ayrı düşünülebilir.

- Cezaevleri, çocuk esirgeme kurumları, sevgi evleri, yaşlı bakım evleri, hastaneler gibi kurumlardaki dini-manevi destek hizmetleri için ihtiyaç duyulan elemanları yetiştirecek programların da dūřünölmesi gerekir.
- Yapılacak tüm değişikliklerde ilahiyat eğitiminin “yüksek diniyyat mütihazassısları” yetiştirme misyonuyla birlikte ilahiyat eğitiminin istihdama göre yapılanması ile ilgili çalışmalar ve tecrübeler göz önüne alınmalı, ilahiyat eğitimi farklı programlar uygulayabilen bir yapılanmaya kavuşturulmalıdır.
- İstihdam konusundaki çalışmaların, İlahiyat fakóltesi mezunlarının istihdam alanları olan Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı başta olmak üzere bütün kurumlarla işbirliği içinde gerçekleştirilmelidir.
- Bu erevede Lisans programlarının istihdam alanlarına göre çeşitlendirilmesi, yatay ve dikey hareketliliğe imkân sağlanması, çift anadal imkânıyla birden fazla programı tamamlama imkânı sağlanması öğrencinin kariyer sūrelerini yapılandırmasına olumlu katkı sağlayacaktır.
- İlahiyat eğitiminin üniversite içinde yer almasının anlamına uygun olarak yerelden evrensele yönelik bir anlayışın bütün öğretim sūrelerinde benimsenmesi istihdam alanlarının çeşitlenmesine ve kariyer planlamasına olumlu katkı sağlayacaktır.
- İlahiyat fakólterinde öğrencilerin okula ve öğrenmeye karşı güdülenmelerini arttırmaya katkı sağlayıcı ders dışı etkinlikler yapılması eğitim sūrelerine olumlu katkı sağlayacaktır.
- İlahiyat fakólterinde öğrencilerin kariyer planlamalarını destekleyici rehberlik çalışmaları yapılması eğitim sūrelerine olumlu katkı sağlayacaktır.
- İlahiyat fakóltesi lisans programlarındaki öğrenci sayılarının makul bir seviyeye çekilmesi öğrencilerinin kariyer planlamaları açısından olumlu katkı sağlayacaktır.
- İlahiyat fakólterine daha çok yönelim gösteren profil olması açısından imam hatip okullarında İlahiyat programlarının amaçlarını, programlarının kazandırdığı bilgi, beceri ve yetkinlik alanlarını, istihdam alanlarını tanıtıcı faaliyetleri arttırılması, öğrencinin kariyer yönelimini olumlu etkilemesi açısından katkı sağlayacaktır.

Etik Beyan

“İlahiyat Fakóltesi Öęrencilerinin Öęretim Sūrelerinin Kariyer Eęilimi ve Stresi Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmanın yazım sūrecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Gerekli olan etik kurul izinleri Yalova Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu’nun 22.06.2023 tarih ve 2023/75 sayılı toplantısında alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yasemin İpek %35, Sümeyra Arıcan %35, Recai Doğan %30.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişilerle çıkar atışması bulunmamaktadır.

Teşekkür

Makalenin veri toplama sūrecinde desteklerini gördüğümüz çeřitli üniversitelerde görev yapan meslektařlarımıza teřekkür ediyoruz.

Kaynakça

- Akbay, S. E.ve Gizir, C. A. (2010). Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinde akademik erteleme davranışı: Akademik güdülenme, akademik özyeterlik ve akademik yükleme stillerinin rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 6(1), 60-78.
- Akpınar, B. (2013). Öğretmen adaylarının stres düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 21, 229-241.
- Aktaş, H. (2017). Akademik güdülenme ile akademik özyeterlik arasındaki ilişki: İlahiyat Fakóltesi öğrencileri üzerine ampirik bir araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1376-1398.

- Aküzüm, C., Demirkol, M., Ekici, Ö. ve Talu, M. (2015). Öğretmen adaylarının KPSS öğretmenlik alan bilgisi sınavına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 331-344.
- Akyürek, S. (Ed.). (2015). *Bugünün ilahiyatı nasıl olmalı? Sorunlar ve çözümleri*. Ensar Neşriyat.
- Altaş, N. (2019). İlahiyat fakültelerinin geleceği üzerine bir değerlendirme. İçinde İ. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler* (ss. 183-210). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Arslan, R., Tunca Güçlü, N. ve Alkın-Şahin, S. (2023). Öğretmen adaylarının mesleki kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 161-171. <https://doi.org/10.33206/mjss.1158406>
- Aşkoğlu, N. (2005). İlahiyat Fakültelerinin eğitim öğretime katkıları ve kaliteye yolculuk. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-10.
- Aşkoğlu, N. (2009). Değişen dünyada değişmeyen kurumlar: ilahiyat fakülteleri. IV. *Din Şurası Tebliğ ve Müzakereler*, II, 887-898.
- Aşkoğlu, N. (2014). Yükseköğretimde din eğitim ve öğretimi. İçinde R. Doğan ve R. Ege (Ed.), *Din Eğitimi El Kitabı* (ss. 215-231). Grafiker Yayınları.
- Aşkoğlu, N. (2015). İlahiyat fakültelerinin programları ve akademik yapıları üzerine düşünceler. İçinde F. Kayadibi (Ed.), *Din Eğitiminde Kalite Sempozyumu* (ss. 43-58). İstanbul: DEM.
- Ay, M. F. (2020). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin memnuniyet düzeyleri ile gelecek beklentileri arasındaki ilişki. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 20(2), 743-758. <https://doi.org/10.33420/marife.800556>
- Aydın, F. (2010). *Akademik başarının yordayıcısı olarak akademik güdülenme, öz yeterlilik ve sınav kaygısı* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/466463/yokAcikBilim_375307.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Aydın, M. Ş. (1995). Öğretmen yetiştiren kurumlar olarak ilahiyat fakülteleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 59-98.
- Aydın, M. Ş. (2003). Yüksek din öğretimi kurumları: Gelgitler alanı. *Tezkiye: Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim*, 31-32, 106-123.
- Aydın, M. Ş. (2004). İlahiyat lisans programının amaç sorunu. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 19-25.
- Balta Aydın, E. (2007). *Örgütlerde kariyer yönetimi, kariyer planlaması, kariyer geliştirme ve bir kariyer geliştirme programı olarak koçluk uygulamaları* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayraktar, M. F. (2015). İmam hatip liseleri ve ilahiyat fakülteleri üzerine genel bir değerlendirme. İçinde F. Kayadibi (Ed.), *Din Eğitiminde Kalite Sempozyumu* (ss. 33-41). İstanbul: DEM.
- Bozanoğlu, İ. (2004). Akademik güdülenme ölçeği: Geliştirmesi, geçerliği, güvenirliği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 83-98.
- Bozdoğan, A. E., Aydın, D. ve Yıldırım, K. (2007). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları. *Abi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 83-97.
- Bozkurt, Ö., Yemenici, A. D. ve Özkara, M. (2020). Genç nesilde başarı odaklı motivasyon ve öz saygının kariyer stresi ile ilişkisi. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi (IJTEBS)*, 4(1), Article 1.
- Bozyiğit, E. ve Gökbaraz, N. (2020). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinde kariyer stresinin belirleyicileri. *Journal of Computer and Education Research*, 8(15), 181-200. <https://doi.org/10.18009/jcer.679874>
- Bursal, M. ve Buldur, S. (2016). İlköğretim öğretmen adaylarının meslek tercih nedenleri ve geleceğine yönelik beklentileri: karşılaştırmalı bir analiz. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 351-376.
- Buyrukçu, R. (2004). İlahiyat fakültelerinin yeniden yapılandırılması problemi. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 509-520.
- Can, A. (2014). *Bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Choi, B., Park, H., Nam, S., Lee, J., Daeyeon, C. ve Lee, S. (2011). The development and initial psychometric evaluation of the Korean career stress inventory for college students. *The Career Development Quarterly*, 59, 559-572. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.2011.tb00976.x>
- Çakmak, A. ve Uzunpolat, Y. (2022). Yüksek din öğretimi öğrencilerinde fakülte memnuniyeti ile siber aylıklık arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(2), 833-852. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1163972>
- Çermik, H., Doğan, B. ve Şahin, A. (2010). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih sebepleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 201-212.
- Çetin, Ş. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin kamu personeli seçme sınavına (KPSS) yönelik kaygılarının incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(197), 158-168.
- Çetinkaya, T. (2019). The analysis of academic motivation and career stress relationships of the students in department of physical education and sport. *International Education Studies*, 12(4), Article 4. <https://doi.org/10.5539/ies.v12n4p24>
- Çinemre, S. (2019). İlahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin ilahiyat fakültesi programına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 52, 265-286. <https://doi.org/10.29288/ilted.591076>
- Demirbaş, İ., Demir, F. B. ve Ulukaya Öteleş, Ü. (2023). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının gelecek kaygılarının belirlenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(30), 39-53. <https://doi.org/10.52528/genclikarastirmalari.1271105>

- Din Kùltürü Atamaları %10 Seviyesini Koruyor.* (2020, Mayıs 6). Meb Personel. <https://www.mebpersonel.org/sozlesmeli-ogretmenler/din-kulturu-atamaları-10-seviyesini-koruyor-h240843.html>
- Doğan, R. (2019). İlahiyat fakùltelerinin mevcut durumu ve problemleri üzerine bir değerlendirme. İ. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Tùrkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler* (ss. 117-139). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Doğan, R. ve İpek, Y. (2022). Cumhuriyet döneminde dinî yükseköğretimin tarihsel gelişimi. *Demokrasi Platformu Dergisi*, 11(37), 176-211.
- Doğan, T. ve Çoban, A. E. (2009). Eğitim fakùltesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 34(153), 157-168.
- Duru, H. ve Gültekin, F. (2020). Eğitim fakùltesi öğrencilerinin kariyer stresleri, kariyer uyum yetenekleri ve mentörlük arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 28(1), 328-337. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.3596>
- Erdoğan, İ. (2021). İlahiyat fakùltesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları ile mesleki kaygıları arasındaki ilişki. *Eskiyeni*, 45, 797-818.
- Eret Orhan, E. ve Ok, A. (2014). Öğretmenlik programlarını kimler tercih ediyor? Adayların giriş özellikleri ve öğretmenliğe yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakùltesi Dergisi*, 29(4), 75-92.
- Ergin, A. ve Karataş, H. (2018). Üniversite öğrencilerinin başarı odaklı motivasyon düzeyleri. *Hacettepe University Journal of Education*, 33(4), 868-887. <https://doi.org/10.16986/HUJE.2018036646>
- Erkuş, A. (2009). *Davranış Bilimleri İ.ün Bilimsel Araştırma Süreci*. Seçkin Yayıncılık.
- Ercay, İ. (2019). Öğrencilerin ilahiyat fakùltesine yönelik görüşleri. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 13, 423-473. <https://doi.org/10.18498/amailed.547095>
- Eskici, M. (2016). Öğretmen adaylarının atanamama kaygılarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(19), 361-361. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.10035>
- Ev, H. (2012). Yükseköğretimde din eğitimi. İ.ün M. Köylü ve N. Altaş (Ed.), *Din Eğitimi* (ss. 250-287). Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Ev, H. (2015). Din kùltürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin yeterlikleri bağlamında ilahiyat fakùltesi ve öğretmen yetiştirme sistemini yeniden yapılandırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(4), 83-100. <https://doi.org/10.18026/cbusos.41399>
- Furat, A. Z. (2012a). Nitelikli din görevlisi yetiştirmede ilahiyat fakùltelerinde sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeterliliği: İstanbul üniversitesi ilahiyat fakùltesi öğrencilerinin konu hakkındaki düşünceleri. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 83-110.
- Furat, A. Z. (2012b). Yüksek din öğretimi ve istihdam ilişkisinde cinsiyet oranlarının değişimi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakùltesi Dergisi*, 26, 173-196.
- Gözütok, ř. (2004). İlahiyat fakùltesi için alternatif program. *Tùrkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*.
- Güler, C., Siyahtař, A. ve Çakır, V. O. (2023). Spor bilimleri fakùltesi öğrencilerinin yaşam doyumunu yordayan bir faktör; kariyer stresi: tanımlayıcı araştırma. *Tùrkiye Klinikleri Spor Bilimleri Dergisi*, 15(1), 159-168. <https://doi.org/10.5336/sportsci.2022-92755>
- Gümrükçü Bilgici, B. ve Deniz, Ü. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının mesleki kaygılarının bazı demografik özelliklere göre incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 5(1), 53-70.
- Gündoğdu, K., Çimen, N. ve Turan, S. (2008). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına (KPSS) ilişkin görüşleri. *Abi Evran Üniversitesi Karşebir Eğitim Fakùltesi Dergisi (KEFAD)*, 9(2), 35-43.
- Gündoğdu, Y. (2021). *Üniversite öğrencilerinin algılanan kariyer engelleri, kariyer stresi ve kariyer farkındalığı ile akademik başarıları arasındaki ilişkiler* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <http://acikerisim.ufuk.edu.tr/xmlui/handle/20.500.14065/4873>
- Gürbüz, S. (2021). *Sosyal bilimlerde aracı ve düzenleyici etki analizleri IBM SPSS process makro uygulamalı, örnek veri setleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, S. ve şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (Felsefe-yöntem-analiz)*. Seçkin Yayıncılık.
- Gürer, B. (2015). Program geliştirme çalışmalarını açısından türkiye'de yüksek din öğretiminin dünü, bugünü ve geleceği. İ.ün F. Kayadibi (Ed.), *Din Eğitimi Kalite Sempozyumu* (ss. 153-169). İstanbul: DEM.
- Hasret, Y. (2019). *Öğretmen adaylarının bölüm memnuniyetlerini yordayan faktörlerin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis, second edition: A regression-based approach*. Guilford Publications.
- İnan, A. (2019). Sosyal sermaye bağlamında bölüm memnuniyeti ve sosyal ađ olarak okul ortamına bakış ilişkisi: İlahiyat fakùltesi örneği. *Tùrkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 8, 11-26.
- Kahraman, F. (2023). Sağlık eğitimi alan üniversite öğrencilerinde kariyer stresinin kariyer geleceği üzerindeki etkisi. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 487-502. <https://doi.org/10.54600/igdirsosbilder.1314398>
- Karagöz, Y. (2016). *İstatistiksel analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, S. ve Güleş, H. (2013). Öğretmen atamalarında esas alınan merkezi sınavın (KPSS) öğretmen adaylarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(1), 102-119.

- Kaya, M. (2004). İlahiyat fakültelerinin istihdam alanlarına uygun eleman yetiştirme sorunu. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*.
- Kaya, M. ve Varol, K. (2004). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ve kaygı nedenleri (Samsun Örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(17), 31-63.
- Kayadibi, F. (2015). İlahiyat fakültelerinde kalite ve verimlilik. İçinde F. Kayadibi (Ed.), *Din Eğitiminde Kalite Sempozyumu* (ss. 23-32). İstanbul: DEM.
- Kaymakcan, R., Zengin, M. ve Yiğit, H. (2011). Öğrencilerin gözüyle ilköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi eğitimi bölümleri üzerine bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(22), 103-138.
- Kılavuz, M. A. (2004). İlahiyat fakültelerinde “din hizmetleri bölümü” oluşturulmasına duyulan ihtiyaç. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*.
- Kılıç, M. Y. (2022). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini seçme nedenleri, beklentileri ve öğretmenlik programının niteliğinin artırılmasına yönelik görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 56, 35-65. <https://doi.org/10.9779/pauefd.1031456>
- Kırman, M. A. ve Apaydın, H. (2006). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin beklenti ve sorunları. *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7, 93-123.
- Kırman, M. A. ve Demir, R. (2018). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin beklenti ve sorunları: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Antakya*, 1(1), 1-21.
- Koç, A. (2003). İlahiyat Fakültesi (İlahiyat Lisans Programı) öğrencilerinin sorunları ve beklentileri. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 25-64.
- Koç, A. (2004). İlahiyat lisans programı ve mezunlarının istihdam sorunları üzerine bazı mülâhazalar. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*.
- Korkmaz, M. (2010). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin bu fakülteyi tercih nedenleri: Erciyes Üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği. *Bilimname*, 18, 167-204.
- Köylü, M. (2013). Türkiye’de yüksek din öğretimi: Nicelik mi nitelik mi? *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 21-44.
- MEB Din Kült. Ve Ahl.Bil. Öğretmenliği Yıllara Göre Öğretmen Atama Puanları. (t.y.). MEB Haberleri. Geliş tarihi 17 Kasım 2023, gönderen <https://www.mebhaberleri.com/taban-puanlar/meb/din-kult-ve-ahlbil-ogretmenligi-taban-puanlari/1245>
- MEB İ.H.L. Meslek Dersleri Öğretmenliği Yıllara Göre Öğretmen Atama Puanları. (t.y.). MEB Haberleri. Geliş tarihi 17 Kasım 2023, gönderen <https://www.mebhaberleri.com/taban-puanlar/meb/ihl-meslek-dersleri-ogretmenligi-taban-puanlari/1230>
- Mehmedoğlu, Y. (2000). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin eğitim-öğretim beklentileri (M.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği). İçinde *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (ss. 121-150). Ensar Neşriyat.
- Memduhoğlu, H. B. ve Kayan, M. F. (2017). Öğretmen seçme ve atama uygulaması olarak kamu personeli seçme sınavına (KPSS) ilişkin öğretmen adaylarının algıları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1259-1288. <https://doi.org/10.23891/efdyu.2017.45>
- Musayev, İ. ve Akcan, H. K. (2022). Yüksek din öğrenimi gören öğrencilerin iş bulma kaygısı: Hakkâri Üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 13, 47-66. <https://doi.org/10.53112/tudear.993542>
- Nazıroğlu, B. (2019). İlahiyatın temel sorun alanları. İçinde İ. Turan ve F. Sancar (Ed.), *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumsallaşma-Sorunlar-Beklentiler* (ss. 141-152). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Okumuş, E. (2007). İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin problemleri –Dicle Üniversitesi örneği-. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(13), 59-94.
- Öcal, M. (2015). Arz-talep dengesi ve mezunların istihdamı bakımından İlahiyat Fakülteleri. *Din Eğitiminde Kalite Sempozyumu*, 83-123. İstanbul: DEM.
- Ömür, Y. E. ve Nartgün, Ş. S. (2013). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine ilişkin tutumları ile güdülenme düzeyleri arasındaki ilişki. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 2(2), 41-55.
- Özdemir, S. (2013). Yüksek din eğitiminin geleceği ve istihdam alanlarına yönelik program önerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 237-249.
- Özdemir, S. (2019). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin ilahiyat programı ile ilgili görüşleri: SDÜ İlahiyat örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(13), 1-33. <https://doi.org/10.33931/abuifd.543386>
- Özdemir, Ş. (2004). Avrupa Birliğine giriş sürecinde ilahiyat fakültesi mezunlarının çalışma alanları ve bu alanlara eleman yetiştirmek üzere ilahiyat lisans programında yapılması gerekli düzenlemeler. *Türkiye’de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 193-210.
- Özden, K. ve Sertel-Berk, Ö. (2017). Kariyer Stresi Ölçeği’nin (KSÖ) Türkçe’ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin sınanması. *Psikoloji Çalışmaları*, 37(1), 35-51.
- Özenç, A. (2017). Son sınıf öğrencilerine göre beklentileri karşılama ve mesleki hayata hazırlamada ilahiyat fakültelerinde eğitim (Dicle Üniversitesi örneği). *International Journal of Kurdish Studies*, 3(1), 1-30. <https://doi.org/10.21600/ijoks.288954>
- Özgenel, M. ve Deniz, A. (2020). Öğretmenlik mesleğine ilişkin tutum ile akademik güdülenme ve akademik öz yeterlik arasındaki ilişki: Öğretmen adayları üzerine bir inceleme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 131-146. <https://doi.org/10.32329/uad.806826>

- Özsoy, G., Özsoy, S., Özkara, Y. ve Memiş, A. D. (2010). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih etmelerinde etkili olan faktörler. *İlköğretim Online*, 9(3), 910-921.
- Rakamlarla İlahiyat Fakülteleri. (t.y.). İlahiyat Platformu. Geliş tarihi 17 Kasım 2023, gönderen <https://www.ilahiyatplatformu.com/rakamlarla/index.htm>
- Sadıkoğlu, M., Hastürk, G. ve Polat, O. (2018). Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Mesleki Kaygı Düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(56), 629-637. <https://doi.org/10.17719/jisr.20185639035>
- Saracaloğlu, A. S., Kumral, O. ve Kanmaz, A. (2009). Ortaöğretim sosyal alanlar öğretmenliği tezsiz yüksek lisans öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik yeterlikleri, kaygıları ve akademik güdülenme düzeyleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 38-54.
- Sayan, Y. E. (2020). *Yüksek din öğrenimi öğrencilerinin öğrenme iklimi alguları üzerine bir araştırma* (Doktora Tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://www.proquest.com/docview/2572327813/abstract/8DE1CC9017A640BDPQ/1>
- Sayan, Y. E. ve Tavukçuoğlu, M. (2020). Yüksek din öğretimi öğrencilerinin öğrenme iklimi algılarının akademik özyeterlik ve akademik başarıyla ilişkisi üzerine bir araştırma. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24(2), 833-855. <https://doi.org/10.18505/cuid.778173>
- Sezgin, F. ve Duran, E. (2011). Kamu personeli seçme sınavı'nın (KPSS) öğretmen adaylarının akademik ve sosyal yaşantılarına yansımaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153), 9-22.
- Şahin, A. (2002). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri üzerine bir araştırma. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(13), 143-157.
- Şahin, İ. (2011). Öğretmen adaylarının öğretmen istihdamı ve mesleki geleceklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1167-1184.
- Taştan, A., Kuşat, A. ve Çelik, C. (2001). Üniversite düzeyinde din öğretimi alan öğrencilerde eğitim sürecinde oluşan tutum ve davranış değişiklikleri -Erciyes üniversitesi ilahiyat fakültesi örneği-. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(11), 169-192.
- TEDMEM. (2019). *TALIS 2018 Sonuçları ve Türkiye Üzerine Değerlendirmeler* (TEDMEM Analiz Dizisi 6). TEDMEM.
- Tican, C. (2020). Öğretmen adaylarının girişimcilik özellikleri ile kariyer streslerine yönelik görüşleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2768-2795. <https://doi.org/10.15869/itobiad.777304>
- Tosun, C. ve Doğan, R. (2004). İlahiyat fakültelerinin yeniden yapılanması üzerine. *Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılanması ve Geleceği Sempozyumu*, 437-507.
- Turan, İ. ve Nazıroğlu, B. (2015). İlahiyat Fakültesine yeni gelen öğrencilerin sorun ve beklentileri: OMÜ İlahiyat Fakültesi örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 466-479. <https://doi.org/10.17719/jisr.2015369518>
- Turpcu, E. ve Akyurt, H. (2018). Turizm eğitimi alan öğrencilerin kariyer streslerinin belirlenmesi: Giresun üniversitesi öğrencileri üzerine bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 69, 365-380.
- Türkiye'de Yüksek Din Eğitiminin Sorunları, Yeniden Yapılandırılması ve Geleceği Sempozyumu: 16-17 Ekim 2003*. Isparta.
- Uçar, R. (2017). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin profili, akademik eğilimleri ve aldıkları eğitime ilişkin memnuniyet algıları (İnönü Üniversitesi Örneği). *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 105-178.
- Ünal, M. (2013). *Lise öğrencilerinin akademik güdülenme düzeylerinin bazı değerşkenler açısından yordanması* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Üstüner, M., Demirtaş, H. ve Cömert, M. (2009). the attitudes of prospective teachers towards the profession of teaching (The Case of Inonu University, Faculty of Education). *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 140-155.
- Üzüm, B., Uçkun, S. ve Uçkun. (2018). Üniversite öğrencilerinin yaşadığı bir fenomen: Kariyer stresi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(24), 1641-1651.
- Yapıcı, A. (2014, Nisan 23). *Tek programla ancak pratisyen ilahiyatçı yetişir*. Milliyet. <https://blog.milliyet.com.tr/tek-programla-ancak-pratisyen-ilahiyatci-yetisir/Blog/?BlogNo=458221>
- Yaşar, O. M. ve Turgut, M. (2019). Sport science college students and career stress. *Cypriot Journal of Educational Sciences*, 14(4), 580-589.
- Yıldız, M., Sezen, A. ve Yenen, İ. (2007). İlahiyat fakültesi öğrencilerinde durumluk-sürekli kaygı düzeyleri ile akademik güdülenmeler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *DEÜİFD*, 25, 213-239.
- Yıllara Göre Öğretmen Atama Sayıları*. (2017, Aralık 8). MEB Personel. <https://www.mebpersonel.org/ogretmen-atamaları/yıllara-gore-ogretmen-atama-sayıları-h218805.html>
- Yılmaz, A. (2019). Öğretmen adaylarının kariyer streslerinin karma araştırma yaklaşımı ile incelenmesi. *Türk Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 93-105.
- Yüce, K., Şahin, E. Y., Koçer, Ö. ve Kana, F. (2013). Motivations for choosing teaching as a career: A perspective of Pre-service teachers from a Turkish context. *Asia Pacific Educ. Rev.*, 14, 295-306.
- Yüksek Öğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu: 21-23 Ekim 1987*. Samsun.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. (2023). *Tablo 106. Öğrenim Düzeyleri ve Birimlere Göre Öğrenci Sayıları, 2022—2023*. YÖK. <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- 2018—DHBT Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler. (2018). ÖSYM. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2018/KPSS/DHBT/sayisalbilgiler26122018.pdf>
- 2020 DHBT'ye Kaç Kişi Girdi? (2021, Mayıs 6). Kariyer Memur. <https://www.kariyermemur.com/2020-dhbtye-kac-kisi-girdi-h70645.html>

- 2022 Yılı Diyanet Akademisi Aday Din Görevlisi (KKÖ, İ-H, M-K) Alımı. (2022, Aralık 21). Diyanet İşleri Başkanlığı İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü.
[https://insankaynaklari.diyaret.gov.tr/Documents/2022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Diyanet%20Akademisi%20Aday%20Din%20G%C3%B6revlisi%20\(KK%C3%96,%20%C4%B0-H,%20M-K\)%20Al%C4%B1m%C4%B1.pdf](https://insankaynaklari.diyaret.gov.tr/Documents/2022%20Y%C4%B1%C4%B1%20Diyanet%20Akademisi%20Aday%20Din%20G%C3%B6revlisi%20(KK%C3%96,%20%C4%B0-H,%20M-K)%20Al%C4%B1m%C4%B1.pdf)
- 2023 Yılı Aday Din Görevlisi Sınav Duyurusu. (2023, Eylül 20). Diyanet İşleri Başkanlığı İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü.
<https://insankaynaklari.diyaret.gov.tr/Documents/2023%20Y%C4%B1%C4%B1%20Aday%20Din%20G%C3%B6revlisi%20S%C4%B1nav%20Duyurusu.pdf>
- 2023-KPSS A Grubu ve Öğretmenlik (Genel Yetenek-Genel Kültür, Eğitim Bilimleri, Alan Bilgisi ve ÖABT) Sınav Sonuçlarına İlişkin Sayısal Bilgiler. (2023). ÖSYM.
<https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2023/KPSS/LISANS/sayisalbilgilerds25082023.pdf>

EXTENDED ABSTRACT

Since their establishment, theology faculties are higher education institutions that produce religious knowledge by conducting scientific studies, contribute to society in religious and spiritual terms, train teachers for the Ministry of National Education and religious officials for the Presidency of Religious Affairs. Various knowledge, skills and abilities are needed in these service areas. However, although the curricula of the faculties of Theology/Islamic Sciences have a wide variety of courses, they implement a one-dimensional program. Theology graduates face different career opportunities in education and service fields with religious references. This situation, on the one hand, increases the academic workload of students, while it may also create career uncertainty in students. The fact that students are involved in a comprehensive curriculum program may distract them from a certain profession, setting their goals and specializing in a field. In addition, the number of students in higher religious education institutions is increasing from year to year. This is thought to affect students' career stress. The main purpose of the study is to determine the extent to which the career stress of students in higher religious education is affected by both the worries of being employed due to the increase in the number of graduates and the difficulties they face in setting and realizing their goals. The research process was conducted within the framework of causal screening model. The research was conducted with 450 students studying in the 2nd to 4th grades of the Faculties of Theology/Islamic Sciences as of the 2022-2023 academic year. Participants were reached through easy availability and snowball sampling method. In addition to the form containing questions about personal information, the "Academic Motivation Scale" developed by Bozanoğlu and the "Career Stress Scale" adapted into Turkish by Özden and Sertel-Berk were used as data collection tools. The data collected through Google Forms were analyzed with the PROCESS Macro plug-in of the SPSS package program. Parametric statistical methods were preferred in the analysis based on the assumption that the data have a normal distribution. In this context, in addition to descriptive analyses, the data set was tested by means of unrelated (independent) samples t-test and one-factor analysis of variance (ANOVA test) from parametric tests. In cases where H1 (alternative) hypothesis was confirmed as a result of ANOVA test, Scheffe test was used to ensure multiple comparisons. Bootstrap method was used to determine the relationships between variables in the study. Within the scope of the research, career stresses of theology faculty students were examined according to their gender, grade level, perception of socioeconomic status of their families and their interest in theology curricula. In addition, the relationship between students' career stress and their academic motivation and the effects of this situation on their general academic achievement were also examined. In the study, it was concluded that female students, senior year students and students at lower socioeconomic level had significantly higher pressure to find a job. The career stress of students who came to the faculties of theology against their will and whose reluctance in this direction continued was also found to be significantly high. In the study, it was determined that the career stress of those who preferred theology curricula because they were interested in theology and had the ability in this direction and those who had sufficient information about the faculty before their preferences were significantly lower. In the study, it was determined that as students' career stress increased, their academic motivation decreased and this situation also decreased their overall academic achievement. The exponential increase in the number of graduates and limited employment opportunities cause the appointment process to be the main source of stress for students of Theology/Islamic Sciences and all candidates who want to become teachers, which affects their educational process, motivation and success in the faculty. In addition, it was understood that as the students' experiencing external conflict related to career processes and feeling the pressure of finding a job increased, their academic motivation decreased and this situation also decreased their general academic achievement. As the students' levels of career uncertainty and lack of knowledge about career processes

increased, it was determined that their academic motivation weakened and thus their overall academic achievement decreased. As a result, according to the results of the research data, it was concluded that students' inability to clarify their careers and not being sufficiently informed about their careers affect their education, cause them not to get the desired efficiency in their education, and their academic achievement decreases due to academic motivation. As a result of the study, it was recommended to diversify Theology/Islamic Sciences undergraduate programs according to employment areas, to provide opportunities for horizontal and vertical mobility, to provide the opportunity to complete more than one program with double major opportunities, and to provide guidance to support students' career planning.